

Merhaba
"Anadolu'nun Gözü"

gazetesinin
okurlarına
armağandır.
Çarşamba
günleri
yayımlanır.

KADEMİK

Sayfalar

Cilt: 8 Sayı: 31
5 KASIM 2008 ÇARŞAMBA

Hazırlayanlar: M. Ali UZ - Ali İŞİK

maliuz@merhabagazetesi.com.tr • aliisik@merhabagazetesi.com.tr

Yahya Kemal Beyatlı
(2 Aralık 1884 - 1 Kasım 1958)

ÖZEL SAYISI

Süleymaniye'de Bayram Sabahı

1. Artarak gönlümün aydınlığı her saniyede,
Bir mehabetli sabah oldu Süleymaniye'de.
2. Kendi gök kubbemiz altında bu bayram saati,
Dokuz asrında bütün halkı, bütün memleketi
3. Yer yer aksettiriyor mavileşen manzaradan,
Kalkıyor tozlu zaman perdesi her an aradan.
4. Gecenin bitmeğe yüz tuttuğu andan beridir,
Duyulan gökte kanat, yerde ayak sesleridir.
5. Bir geliş var!.. Ne mübarek, ne garip âlem bu!..
Hava boydan boya binlerce hayâletle dolu...
6. Her ufuktan bu geliş eski seferlerdendir;
O seferlerle açılmış nice yerlerdendir.
7. Bu sükûnette karışıkça karanlıkla ışık,
Yürüyor, durmadan, insan ve hayâlet karışık;
8. Kimi gökten, kimi yerden üşüşüp her kapıya,
Giriyor, birbiri ardınca, ilahî yapıya.
9. Tanrımın mabedi her bir tarafından doluyor,
Bu saatlerde Süleymaniye tarih oluyor.
10. Ordu-milletlerin en çok dövüşen, en sarıp,
Adamış sevdiği Allah'ına bir böyle yapı.
11. En güzel mabedi olsun diye en son dinin,
Budur öz şekli hayal ettiği mimarinin.
12. Görebilsin diye sonsuzluğu her yerden iyi,
Seçmiş İstanbul'un ufkunda bu kutsî tepeyi;
13. Taşımış harcını gazileri, serdariyle,
Taşı yenmiş nice bin işçisi, mimariyle.
14. Hür ve engin vatanın hem gece, hem gündüzüne,
Uhrevî bir kapı açmış buradan gökyüzüne,
15. Tâ ki geçsin ezeli rahmete ruh orduları..
Bir neferdir bu zafer mabedinin mimarı.
16. Ulu mabet! Seni ancak bu sabah anlıyorum;
Ben de bir vârisin olmakla bugün mağrurum;
17. Bir zaman hendeseden abide zannettimdi;
Kubben altında bu cumhura bakarken şimdi,
18. Senelerden beri rüyada görüp özlediğim
Cedlerin mağfiret iklimine girmiş gibiyim.
19. Dili bir, gönlü bir, imanı bir insan yığını,
Görüyor varlığının bir yere toplandığını;
20. Büyük Allah'ı anarken bir ağızdan herkes,
Nice bin dalgalı Tekbir oluyor tek bir ses;
21. Yükselen bir nakaratın büyüyen velvelesi,
Nice tuğlarla karışmış nice bin at yelesi!
22. Gördüm ön safta oturmuş nefer esvaplı biri,
Dinliyor vecd ile tekrar alınan Tekbir'i.
23. Ne kadar saf idi siması bu mümin neferin!
Kimdi? Banisi mi, mimarı mı ulvi eserin?
24. Tâ Malazgirt ovasından yürüyen Türkoğlu
Bu nefer miydi? Derin gözleri yaşlarla dolu.
25. Yüzü dünyada yiğit yüzlerinin en güzeli,
Çok büyük bir işi görmekle yorulmuş belli;
26. Hem büyük yurdu kuran hem koruyan kudretimiz,
Her zaman varlığımız, hem kanımız hem etimiz;
27. Vatanın hem yaşayan vârisi hem sahibi o,
Görünür halka bu günlerde teselli gibi o.
28. Hem bu toprakta bugün, bizde kalan her yerde,
Hem de çoktan beri kaybettiğimiz yerlerde.
29. Karşı dağlarda tutuşmuş gibi gül bahçeleri,
Koyu bir kırmızılık gökten ayırmakta yeri.
30. Gökte top sesleri var, belli, derinden derine;
Belki yüzlerce şehir sesleniyor birbirine.
31. Çok yakından mı bu sesler, çok uzaklardan mı?
Üsküdar'dan mı? Hisar'dan mı? Kavaklar'dan mı?
32. Bursa'dan, Konya'dan, İzmir'den, uzaktan uzağa,
Çarpıyor birbiri ardınca o dağdan bu dağa;
33. Şimdi her merhaleden, tâ Beyazıt'dan, Van'dan,
Aynı top sesleri bir bir geliyor her yandan.
34. Ne kadar duygulu, engin ve mübarek bu seher!
Kadın erkek ve çocuk, gönlü dolanlar, yer yer,
35. Dinliyor hepsi büyük hatıralar rüzgârını,
Çaldıran topları ardınca Mohaç toplarını.
36. Gökte top sesleri, bir bir, nerelerden geliyor?
Mutlaka her biri bir başka zaferden geliyor:
37. Kosva'dan, Nigbolu'dan, Varna'dan, İstanbul'dan.
Anıyor her biri bir vak'ayı heybetle bu an;
38. Belgrad'dan mı? Budin, Eğri ve Uyvar'dan mı?
Son hudutlarda yücelmiş sıra-dağlardan mı?
39. Deniz ufkunda bu top sesleri nerden geliyor?
Barbaros, belki, donanmayla seferden geliyor!..
40. Adalar'dan mı? Tunus'tan mı, Cezayir'den mi?
Hür ufuklarda donanmış iki yüz pare gemi.
41. Yeni doğmuş aya baktıkları yerden geliyor;
O mübarek gemiler hangi seherden geliyor?
42. Ulu mabette karışım vatanın birliğine,
Çok şükür Tanrı'ya, gördüm, bu saatlerde yine
43. Yaşayanlarla beraber bulunan ervâhi.

Doludur gönlüm ışıklarla bu bayram sabâhi.

Yahya Kemal Beyatlı

“SÜLEYMANİYE’DE BAYRAM SABAHİ” ŞİİRİNİ TAHLİL

Prof. Dr.
Nurullah ÇETİN*

Şiirin Çıkış Noktası: Yahya Kemal, bu şiirin doğuşunu şöyle anlatır: “Bir bayram namazı için sabahın erken saatlerinde Süleymaniye Camii’ne gitmiştim. Baktım, ön sırada bir nefer, kasketini arkaya çevirmiş, huşu içinde namaza durmuş. Bir yandan bayram topları, o ulvî yapı... Zaman perdesi kalkıyor aradan. Mimar Sinan da bir yeniçeriydi. Bu temiz yüzlü nefer, Mimar Sinan’dı. ‘Süleymaniye’de Bayram Sabahı’, “Bir neferdir bu zafer mabedinin mimarı’ mısrasıyla doğuyordu.” (Gösteri, Aralık 1984, s.76)

I. ŞİİRİN İÇERİK UNSURLARI

1. Konu: Bu şiir, modern anlamda değişik şekilde bir iydiyye olarak görülebilir. Divan şairleri, bayram kutlaması bağlamında bayramlarda padişahların ve diğer bazı devlet büyüklerinin bayramlarını kutlamak bağlamında onlara kasideler sunarlardı. Kasidelerin nesib bölümlerinin konusu bayram kutlaması ise ona “iydiyye” denir. Yahya Kemal ise klasik anlamda bir iydiyye yazmamıştır. Bu şiirde herhangi bir devlet büyüğünün bayramını kutlamak amacı yoktur. Belki dolaylı olarak Türk milletinin bayramını kutlama görülebilir ama asıl amaç da bu değildir. Bayram ve bayram kutlaması gibi hususlar asıl amaç için sadece bir vesiledir.

Şiirin konusu millî birlik ruhudur.

2. İzlek: Türk toplulukları, Malazgirt Zaferi’nden sonra Anadolu’da İslam imanı, yaşantısı ve kültürüne bağlı değerler etrafında toplanarak dili, imanı, kültürü, geleneği, yaşantısı, hedefi, ideali bir; şuurlu bir millet olmuşlardır. Bu bağlamda İslam’ı temsil eden bir unsur olan cami, dini ve este-

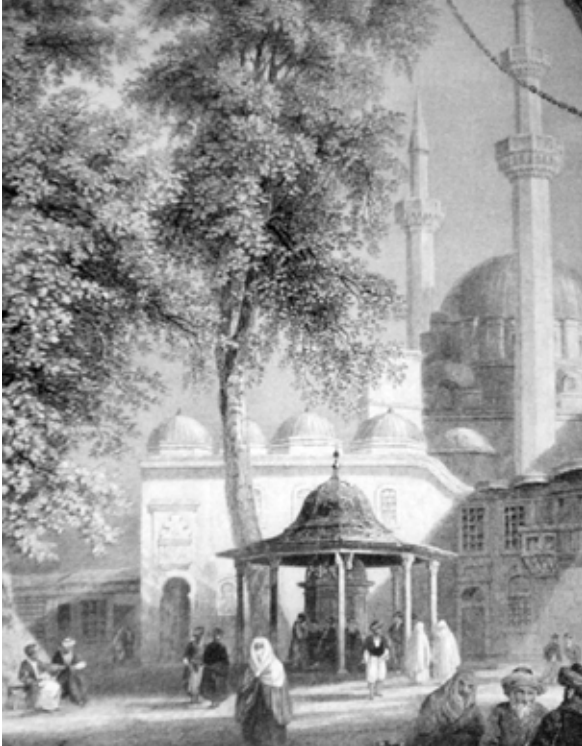
tik boyutundan çok sosyolojik anlamda yığınları millet yapan temel bir kurumdur, bu yönüyle saygın bir yere sahiptir. Şiirin izleğini şairin bizzat şu ifadelerinde buluyoruz: “Süleymaniye’de Bayram Sabahı, dinî olmaktan ziyade millî bir manzumedir. Telif ederek söylemek lazım gelirse esasen Müslümanlıktan beri Türk milliyeti, İslam akaidiyle (iman esasları), İslam imanı ile yoğrulmuş, onunla hâl-hamur olmuş, yeni ve ulvi bir terkip (bileşim) tir. Müslüman Türk halkının milliyetini, yani bu vatana gaza maksadıyla gelmiş, bu maksatla asırlarca şehit olmuş, vatanda minareler yükseltmiş, gök kubbeye ezan sesleri salmış bir milletin milliyetini İslamiyet’ten ayrı olarak düşünmeye imkân yoktur.”

Yahya Kemal, şiirin izleğini daha da belirgin kılmak bağlamında şu açıklamaları yapar: “Süleymaniye’de Bayram Sabahı, Müslüman Türklerin senede iki defa kendi öz mimarileri içinde birleşmelerini terennüm eder. Şiirde bahsedilen Türkler, ayakları toprağa basan, yaşayan adamlar mıdır? Evet, lakin yalnız onlar değildir. Onlardan evvel yaşayıp şimdi ölmüş ve ruh orduları hâline gelmişler de bu Türk camiasına dâhildir. Şu hâlde hem ölenler, hem yaşayanlar, senede iki defa bir mabette toplanıyorlar. Süleymaniye’de Bayram Sabahı, işte Malazgirt Meydan Muharebesi’nden bugüne kadar Türkiye toprağında yaşamış ve yaşayan bütün Türklerin bu toplaniş ve topluluğudur.

Ben Paris’ten vatana avdet ettiğim (döndüğüm) 1912 senesinden beri, gerek şiirde, gerek nesirde gerek derslerimde ve sohbetlerimde 45 seneden beri muttasıl (devamlı) bu müddeayı

* AÜ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi

(davayı), bu millî itikadı (inancı) tekrar ettim. Malazgirt'ten sonra Türkiye toprağında yalnız kendine benzeyen bir Türklük vardır. Bu Türklük, kendi ırkından, bağlı olduğu dinden, yaptığı tarihten, yarattığı güzel sanatlardan, şiirden, musikiden, mimariden, hâsılı yalnız bu yeni vatandaki yaşayışından, duyuşundan, kendi kader ve kazasından tereküp etmiş (oluşmuş) bir küledir. Burada söylemeliyim ki bana dair en yanlış görüşlerden biri benim Osmanlı tarihine hayran olduğumu ileri sürmek gibi hem yanlış hem noksan iddiadır. Benim itikadıma (inancıma) göre yeni vatanın fethi, Malazgirt'ten başlar. Malazgirt'ten Osmanlı Devleti'nin zuhuruna (doğuşuna) kadar Rum Selçükîleri (Selçuklular) ve bu devlete tâbi beylikler, Türkiye'deki Türklüğün temelini kurmuş Türklerdir. Hatta Süleymaniye'de Bayram Sabahı'nda bu görüş tamamıyla meydandadır: 'Tâ Malazgirt ovasından yürüyen Türk Oğlu / Bu nefer miydi?' derken gözümün önünde canlanan tarih, Horasan'dan Malazgirt'e, oradan da İstanbul'a yürüdüğümüz asırlardaki Türk oğlunun büyük ve heybetli yürüyüşüdür." (N. S. Banarlı, Bir Dağdan Bir Dağa, İst. 1984, s. 209-211).

1984, s. 209-211).

"Süleymaniye'ye bakınız. Onda İslam'dan ve Türk'ten başka bir iz görülebilir misiniz? (...) İki sene evvel fena bir kış günü, kalbi vatanın hüznü ve sevgisiyle dolu bir Türk genci yanıma geldi. Süleymaniye Camii'ne beraber gitmemizi rica etti, beraber gittik. Camiinin kapısından girerken hayretten dondum. Yarabbi o ne manzara idi! Mihraptan cümle kapılarına kadar, hâkî ve çamur lekeli kaputlara sarınmış, san benizli mütareke askeri küme küme oturmuş, yer yer ateşler yanıyor.

Kesif, ılık ve hummalı bir duman içinde sütunlar, kitabeler kandiller ancak seçilebiliyor. Anadolu ve Rumeli köylerinin hasret türkûleri bir cumhurun (topluluğun) boğuk hıçkırıkları gibi her yandan perde perde aksediyor. Sıtmanın sıcağı ile kışın soğuğu arasında bunalmış gibi bu on bin kişilik asker kalabalığı, o gün orada, Türk saltanatının en büyük mabedinin içinde, büyük felaketi toplu bir manzarada temsil ediyordu." (Yahya Kemal, Eğil Dağlar, İst. 1985, s. 240, 301)

"Süleymaniye Türklüğün kâinatıdır." (Yahya Kemal, Yahya Kemal'in Dünyası, hzl. Süheyl Ünver, İst., 1980, s. 101)

3. Düşünce: Şiir, taşıdığı düşünce unsuru itibarıyla ideolojik bir şiirdir ve Türk-İslam düşüncesine göre Türklerin millet oluşunu dil, din, tarih, vatan, duygu, düşünce birliğine dayandırır. Bu düşünceyi doğrudan doğruya vermek yerine gözlem ve izlenimlerine dayalı olarak duygu süzgecinden geçirerek aktarır. Şiirin amacı, Türk gençliğine millî ve dinî şuur telkin etmektir. Şair, Fransa'daki eğitimi sırasında aldığı, Fransızların Fransız tarihine ve milletine uyguladıkları modern anlamdaki milliyet düşüncesini bu şiiriyle temellendirmeye çalışmıştır.

4. Olay: Metin, manzum bir hikâye değil, saf bir şiirdir. Yalnız yüzey yapıda yer alan olay unsurunun biraz ayrıntılı, değinmelerin ve telmihlerin daha açık ve fazla olduğu bir şiirdir. Derin yapıya göndermeler için kullanılmak üzere yüzey yapıdaki olayı kısaca şöyle özetleyebiliriz:

Yahya Kemal, bir bayram namazı

için sabahın erken saatlerinde Süleymaniye Camii'ne gider. Camiye, namaza gelen Müslüman Türk cemaatine, ortama, etrafa dışardan dikkatli ve duygulu bir gözle bakar, temaşa eder. Bu bakış, onu derin duygu ve düşüncelere iter. İzlediği manzara, gönlünü ferahlatır. O sabah anını çok heybetli bulur. Bu bayram saatindeki mavileşen manzara, bütün Türk tarihini ve millî ruhu gözlerinin önüne getirir. Şair, hayal âlemine dalarak tarihsel zaman sürecini ortadan kaldırıp geçmişle şimdiki zamanı aynı anda idrak eder. Sabah vaktinde, gündeğümüne yakın, sadece kanat sesleri ve camiye namaza gelen cemaatin ayak sesleri duyulmaktadır. Bir de havanın binlerce melek, ataların ruhlarıyla dolu olduğunu hisseder. Yani eski seferlerde şehit olan Türklerin ruhlarının da camiye gelmekte olduğunu hisseder. Böylece camiye bayram namazı kılmaya hem yaşayan canlı Müslüman Türkler, hem de yaşamayan eski Türklerin ruhları birlikte akın etmektedirler. Bu büyük buluşma, olağanüstü tarihî bir andır. Yahya Kemal'e göre Türk milleti, en son din olan İslam'ın en güzel mabedi olsun diye Allah'ına böyle muhteşem bir yapı adamıştır. Türk millî ruhunun hayal edebileceği mimarinin öz şekli, ancak bu Süleymaniye Camii olabilir. Sonsuzluğu her yerden daha iyi bir şekilde görebilmek için cami yeri olarak İstanbul'un ufkunda bu kutsal tepeyi seçmiş ve mabedi buraya yapmıştır. Komutanıyla, askeriyle bir bütün olarak Türk milleti, bu caminin harcını hep birlikte taşımış. Binlerce işçi ve mimarıyla eğri büğrü taş yığınlarına en güzel, en zarif şekli vermiş. Bu cami, şerefli, hür ve bağımsız Türk yurdunun hem gecesini hem gündüzünü aydınlatmak üzere gökyüzüne açılmış bir kapı olmuştur.

Bu zafer mabedinin mimarı, bir yeniçeri olan Mimar Sinan'dır. Şair, böyle muhteşem bir yapıyı inşa eden

Türk milletinin evladı olmaktan, bu şanlı ecdada vâris bulunmaktan onur duyar. Eskiden bu camiye sadece somut anlamda bir mühendislik harikası olarak görüyordu, ama şimdi tekrar başka bir gözle baktığında onu millî ruhun bir ifadesi olarak algılamaya başlar. Bu cami, ona her anlamda ortak değerlerde buluşmuş, millî bir birlik ve bütünlük oluşturmuş olan Türk milletini göstermektedir.

Yahya Kemal, ön sırada kasketini arkaya çevirmiş bir neferin huşu içinde namaza durduğunu görür. Ön safta oturan ve tekbiri kendinden geçmiş hâlde dinleyen bir Türk neferini izlerken onun şahsında tarih boyunca büyük zaferler kazanan, büyük işler yapan bütün bir Türk milletinin tarihî akışını görür gibi olur. O tek neferin

temsilciliğinde bütün bir Türk ordusunun ve Türk milletinin ne büyük anlamlar ifade ettiğini hisseder. Şair, namaz bittikten sonra bayram kutlamasını temsil eden top seslerini duyar ve bu bayram topları, onda tarihî Türk zaferlerini ve bu zaferleri kutlayan top seslerini hatırlatır. Çağrışım yoluyla büyük Türk tarihini ve zaferlerini gözünün önünden geçirir. Yahya Kemal, gözlemediği, izlediği Süleymaniye Camii'nde ve bayram namazında vatanın ve Türk milletinin birlik ve bütünlüğünü bulur. Kendisini de bu birlik içinde hissetmekten büyük mutluluk duyar.

5. Varlık: Şiirde somut varlık anlamında esas itibarıyla mimarî bir yapı

olarak Süleymaniye Camii'ne yer veriliyor. Bu somut nesneye yaklaşımı da sezgici/idealisttir. Şair önceleri bu yapıya hendeseden bir abide zannederek bakıp öyle değerlendirdiğini; ama sonradan bu düşüncesinden vazgeçip o yapıyı ortaya çıkaran belirleyici etkenin iman, duygu ve düşünce olduğunu vurgulayarak inancın birincil etken, yani soyut olanın belirleyici, yapının yani somut olan maddenin de belirlenen olduğunu şiirin bütününde etkili biçimde vurgulamaktadır. Bu da şairin bu şiirinde somut nesnelere sezgici/idealist açıdan yaklaştığını ortaya koymaktadır.

6. Duygu: Şiirde iyimser/yumuşak duyguların çeşit olarak pek çoğu yansıtılmaktadır. Kötümser ve karamsar duygular hemen hiç yok. Her şeyden önce yaşama sevinci duygusu, ferdi olmaktan ziyade toplumsal boyutuyla veriliyor. Ölümüne ve yokluğa karşı direnişi, şerefli Türk milletine mensup olmanın verdiği bir yaşama sevinci ile gerçekleştirmeye çalışır. Şiirin son dört mısraında millî bağlamdaki bu yaşama sevinci duygusunu açıkça hissederiz. Şair, burada karşımıza âdeta bir millet mistiği olarak çıkar. Millî birlik hâlinde yaşamanın heyecanının şair üzerindeki etkisi duygusal olarak yansıtılır.

Ümit duygusu yine millî bağlamda ele alınır. Şair, geleceğe, Türk milletinin parlak geleceğine ümitle bakmaktadır. Onda bu ümit duygusunu doğuran iki temel etken vardır. Birisi Türk milletinin kendisini millet yapan din, dil, ideal, duygu, düşünce, tarih, vatan gibi ortak değerlerine olan bağlılığını görmesidir. İkincisi de Türk milletinin bekasının teminatının Allah'tan sonra Türk ordusu olduğunu görmesidir. "Hem büyük yurdu kuran hem koruyan kudretimiz, / Her zaman varlığımız, hem kanımız hem etimiz; / Vatanın hem yaşayan vârisi hem sahibi o, / Görünür halka bu günlerde teselli gibi o." gibi mısralarda Türk ordusuna bağlı bu ümit duygusu kuvvetle hissettirilir. Diğer yandan Türk milletinin geçmiş büyük zaferlerine, başarılarına duyulan hasret duygusu da çok açık olarak verilir.

7. Görüntü: Şiirde Süleymaniye Camii ve cemaati konu edilmekle bir-

likte hem cami hem de cemaatin nesnel bir şekilde sunulmasını hemen hemen hiç görmüyoruz. Şair, bu iki temel unsuru büyük ölçüde resimsel ve hayalî boyutlarıyla öznel bir görüntü içinde veriyor. Tarihle, tarihte olan bitenlerle, tarihî kişilik ve unsurlarla, ölen ecdadın ruhlarıyla, izlenim, duygu ve düşüncelerle harmanlanmış ve şairin imgeleminde yeniden üretilmiş soyut bir görüntü ile karşı karşıyayız.

Beyitlere Açılım ve Simge - İmge Sistemi: Bu kısımda simge ve imgeler, numara sırasına göre her beytin izahı içinde yeri geldikçe vurgulanacaktır.

1. Beyit: Şair, bayram namazı için sabah vakti erkenden camiye gittiğinde Müslüman-Türk cemaatinin kalabalıklar hâlinde akın akın geldiğini görünce bu heybetli manzara, gönlünün aydınlığını attırması, onu ferahlatmıştır. Onun kalbini, gönlünü ferahlatan şey, caminin temsilciliğinde İslam'ın Türk milletini birlik ve bütünlük içinde tutması, millî birlik ve bütünlüğü İslam'ın sağlaması olgusudur.

2-3. Beyitler: "Kendi gök kubbe-miz" imgesi, şairin aynı zamanda kendi şiir kitabının da adıdır. Şair, bu ifadenin mecazî anlamıyla hem Süleymaniye Camii'ni kastederek onun temsilciliğinde dinî, hem de Türk vatanını kastederek millî üst şemsiyemizi vurgular. "Gök" ve "mavi" kelimeleri aynı zamanda hürriyeti simgeleyen bir renge ifade eder. Bu durumda "kendi gök kubbemiz", tam bağımsız ve bağlantısız, hür vatanımız anlamını taşıyor. Nihat Sami Banarlı ile Yahya Kemal arasındaki bir konuşmada bu mesele şöyle ele alınır: "Üstat, Süleymaniye'de Bayram Sabahı'nın bir mısraında geçen bu adı çok severdi. Yahya Kemal'e göre Kendi Gök Kubbemiz, onun bütün şiirini ve bizim şiirdeki millî semamızı ifade eden isimdi. Bu ismi âdeta kıskanırdı. Bir gün: "Sizin şiir kitabınızın adı, Oğuz Han'ın Türk halkına hitabesindeki ruhla birleşiyor." demiştim. Oğuz Destanı'ndaki o manzum söyleyişi bugünkü Türkçe'ye çevirmemi istedi. Açıklayarak çevirdim: "Yurdumuzu öylesine genişletelim ki onun üzerine kurulacak çadır, ancak gök kubbesi olsun." En tatlı gülüşüyle: "Ah canım... diye güldü. Demek ben şiirde

Oğuz Han'ın devlet kuruluşundaki millî üslûba varmışım.” Hakikat buydu. Yahya Kemal, şiiri Oğuz Han'ın ve Osmanlı fatihlerinin devlet kuruluşlarındaki üslûpla söylemiş; ancak kendi gök kubbemizle örtülecek genişlikte bir millî şiir yaratmıştı.” (N. S. Banarlı, Yahya Kemal Yaşarken, İst. 1983, s. 191)

Bayram saati, Türk milletinin dinî değerlerde buluşma temelini, ortak paydasını, yığını millet hâline getirmesini temsil eden bir simgedir. Kendi gök kubbemiz altında bayram saati yaşamak imgesi ise, Türk'ün kendine ait hür vatanında istediği gibi millet hâlinde ortak değerlerini, coşkusunu, yaşama sevincini ifade eder. Dokuz asırdır bütün halkı ve memleketi bayram saatinin mavileşen manzaranın aksettirmesi ise; dokuz asır boyunca Türklerin İslamî değerlerle şuurulu bir millet hâline geliş sürecini verir. “Tozlu zaman perdesi” simgesinin karşılığı, Türk milletinin nesilleri arasındaki tarihî zamanın kopukluğu ve belirsizliğidir. Yani yeni Türk nesillerinin atalarından haberdar olmaması ya da atalarıyla olan kültürel bağlarının kopmasıdır. Tozlu zaman perdesinin her an aradan kalkması” imgesi ise bize bayram namazı ile birlikte yani İslamî yaşantıda bir araya gelmekle nesillerin birbiriyle kültür, inanç ve duygu ortak paydasında buluşmasıdır.

4. Beyit: “Gecenin bitmeye yüz tuttuğu an”, tan vaktidir, fecir zamanıdır. Karanlığın ortadan kalkıp aydınlığın başlaması anı yani bayram namazı vakti, “kanat sesleri”, hem uçuşan güvercinlerin kanat seslerinin hem de Anadolu topraklarının Türk-İslam diyarı yapılmasında emeği geçen tüm ecdadın ruhlarının camiye gelmesinin hissedilmesini ifade eder. Atalarımız, cismen ölseler bile, ruhen bizimle beraberdirler, bayram namazında camiye gelirler ve yaşayanlarla beraber bir araya toplanırlar. Ruhlar, kanatlarıyla uçan meleklerle benzetilir, “ayak sesleri” Camiye bayram namazı kılmak için öbek öbek gelen müminler. Yaşayan, canlı Müslüman Türkler. Burada mecaz-ı mürsel sanatı yapılmıştır. Ayaklar ve bunların çıkardığı yürüme sesleri söylenmiş ama camiye yürüyerek gelen bütün Müslüman Türkler

kastedilmiştir.

5. Beyit: Yaşayan ve yaşamayan bütün Müslüman Türk milletinin aynı kubbe altında toplanmak üzere hep beraber camiye gelişleri “mubârek” yani bereketli, hayırlı, uğurlu bir durum olarak vurgulanıyor. Çünkü Türk milletinin millet olarak varlığı bu manzaranın devamına bağlıdır. Aynı zamanda “garip” yani hayret verici bir durum olarak belirtiliyor. Çünkü şair, bu durumun yeni farkına varıyor. Türkleri büyük bir millet yapan temel unsurun İslam oluşunu şair yeni yeni keşfetmekte, onun için hayretle karşılamaktadır.

“Hayalet”, gerçekte var olmadığı hâlde varmış gibi görünen görüntü, cin, peri, hortlak gibi anlamlara gelir. Burada şair, merhum Müslüman Türklerin, şehitlerin ruhlarının da bayram sabahı caminin üstüne toplandığını, yani ruhların manen orada hazır bulunduğunu ifade ediyor. Bu konuyla ilgili olarak Nihat Sami Banarlı'nın şöyle bir açıklaması var: “Süleymaniye çevresinde Yahya Kemal bakmadan önce hiç kimse tarafından görülmemiş, mahşeri bir topluluk birikiyordu. Bu gelenlerin daha azı canlı, yaşayan, hayatta olan Türklerdi. Fakat daha çoğu sayılamayacak kadar çoğu, geçmiş asırlar içinde ölmüş, ruh olmuş ve şimdi birer şeffaf beden, birer kanatlı

görünüş hâlinde bayram namazı kılmaya, tekbir sesi duymaya gelmiş, eski ruh ordularıyla: Ecdad ruhları, ışıktan vücutlarıyla göklerden iniyor ve muhteşem mabedin kubbesine birikiyordu. Hani bir inanış vardı: Temiz ve ihlâslı ruhlara Kadir Gecesi'nde göklerin kapıları açılırdı. Böyle bakışlar, gök kubbesinde herkesin göremeyeceği ilahî aydınlıklar, renk renk ve kandil kandil ışıklar görürlerdi.” (Nihad Sami Banarlı, Bir Dağdan Bir Dağa, Kubbealtı Neşriyat, İst. 1984, s. 202, 203). Şair, Türk milletinin nüfusunu yalnızca yaşayanlardan ibaret saymaz, ölen ecdad ruhları da bu nüfusa dâhildir. Bir konuşmasında şöyle der: “Ben Malazgirt'ten beri bütün ölenlerle beraber yaşıyorum. Bence biz on sekiz milyonluk bir millet değiliz. Malazgirt'ten beri bu vatan için ve bu vatanda ölenler, hakikatte biz yaşayanlarla birlikte yaşamaktadır. Bizi, bizim milliyetimizi, bizim yalnız kendimize benzeyen varlığımızı, velhasıl dünkü, bugünkü Türkiye Türklüğünü vücuda (meydana) getirenler onlardır. Demek ki biz on sekiz milyon değil, birkaç yüz milyonluk bir milletiz ve işte milliyetçilik bu demektir.” (a.g.k., s. 203)

6. Beyit: Her ufuktan bu gelişin eski seferlerden ve o seferler sonucu fethedilen yerlerden oluşu imgesi, büyük fetihler gerçekleştiren eski seferlere katılan şehit ya da gazi eski Türklerin ruhlarının her taraftan camiye doluşmasını ifade ediyor.

7. Beyit: Gecenin bitip gündüzün başladığı andaki sessizlik ve dinginlik ortamında yaşayan müminlerle merhum müminlerin ruhları karışık ve iç içe bir şekilde camiye gelmektedirler.

8. Beyit: Ecdad ruhları gökten, canlı Müslüman Türkler de yerden

arka arkaya Süleymaniye Camii'ne girmektedirler.

9. Beyit: Canlı ve cansız Müslüman Türklerle dolan Süleymaniye Camii'nin bayram namazını idrak ettiği anın tarihî bir önem arz etmesi şu anlamdadır: Türk milleti, aynı duygu, aynı inanç, aynı düşünce, aynı ruhta buluşarak büyük millet birliğini bir şölen havasında sergilemektedir. Türk toplulukları aynı caminin kubbesi altında bir araya, gelerek, yan yana aynı safta durarak şuurlu büyük bir millet olacaktır. Ya da bununla verilen mesaj şudur: Türk milleti millî birliğini millî ve manevî değerlerde buluşarak gerçekleştirebilir ve sürdürebilir.

Yahya Kemal, bu hususla ilgili olarak şu açıklamayı yapıyor: “Süleymaniye’de Bayram Sabahı, Müslüman Türklerin senede iki defa kendi öz mimarileri içinde birleşmelerini terennüm eder. Şirde bahsedilen Türkler, ayakları toprağa basan, yaşayan adamlar mıdır? Evet, lakin yalnız onlar değildir. Onlardan evvel yaşayıp şimdi ölmüş ve ruh orduları hâline gelmişler de bu Türk camiasına dâhildir. Şu hâlde hem ölenler, hem yaşayanlar, senede iki defa bir mabette toplanıyorlar. Süleymaniye’de Bayram Sabahı, işte Malazgirt Meydan Muharebesi’nden bugüne kadar Türkiye toprağında yaşamış ve yaşayan bütün Türklerin bu toplanışı ve topluluğudur.”

10. Beyit: “Ordu - millet” imgesinin karşılığı şudur: Biz Türkler, tarih boyunca asker bir millet olarak var olmuştuk. Askerliğe, orduya, silaha, savaşa önem veren bir yapıya var. Onun için milletle ordu etle tırnak gibi iç içedir. Türk milleti, toplumsal yapısı itibarıyla barış zamanında çiftçi, savaş zamanında da asker durumuna gelir. Tı-

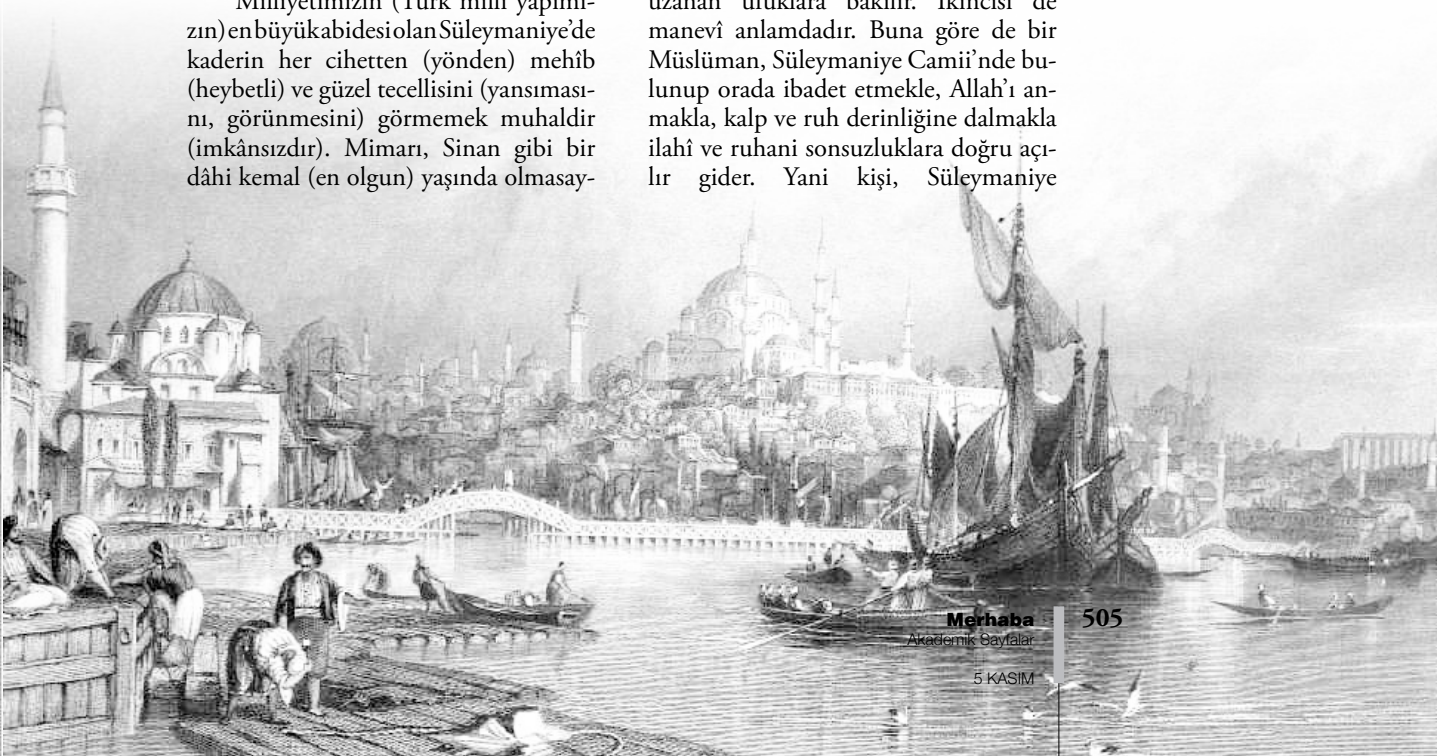
mar sisteminde köylü, barış zamanında toprağı işler, çiftçilik yapar, bunun karşılığında devlete ösrünü verir, savaş çıkınca da yetiştirdiği atlarıyla birlikte savaşa asker olarak, sipahi olarak katılırdı. Dolayısıyla Türk milleti, aynı zamanda ordudur. Milletin kendisi ordudur. Türk milleti, tarih boyunca Haçlı saldırılarına karşı İslam dünyasını koruyan, savunan savaşçı, yiğit bir millettir. İslam âleminin kahraman kılıcı olmuştur. İslam âleminin Batıyla temaslarında sınırlarda askerî güç olarak görev yapmış ve yüzyıllar boyunca Batının Doğuyu sömürmesine engel olmuştur. Onun için İslam dünyası adına Batıyla en çok dövüşen millet, Türk milleti olmuştur. Biz sadece askerlik yeteneğı olan bir millet değil; aynı zamanda kültür ve medeniyet üreten bir kabiliyete de sahibiz. Süleymaniye Camii gibi muhteşem bir yapıyı çok sevdiğimiz Allah aşkıyla, sevgisiyle, onun sevgisinin verdiği ilhamla, bir sanat şaheseri olarak ortaya koymuşuzdur. Süleymaniye Camii, bizim millet olarak ortak eserimizdir, sevdiğimiz Allah'ımıza adadığımız bir yapıdır.

11. Beyit: Türk milleti, en son din olan İslam'ın en güzel camisi olsun diye, bu amaçla, hayalinde tasarladığı muhteşem mimarlık örneğinin en öz şekli olarak Süleymaniye Camii'ni yapmıştır. Bu cami, bir anlamda Türk inanın ve ruhunun mimari anlamda hayal edebildiği en estetik yapısı olarak ortaya çıkmıştır. Yahya Kemal bu konuya dair şunları söyler:

“Milliyetimizin (Türk millî yapımızın) en büyük kabidesi olan Süleymaniye'de kaderin her cihetten (yönden) mehîb (heybetli) ve güzel tecellisini (yansımasını, görünmesini) görmemek muhaldir (imkânsızdır). Mimarı, Sinan gibi bir dâhi kemal (en uygun) yaşında olmasay-

dı bu eser vücut bulmazdı (meydana gelmezdi). Lakin banisi (yaptıranı) Süleyman gibi fatih ve zengin bir padişah, o mimara, bir şaheseri yaratmanın, hudsuz imkânlarını vermeseydi bu esere gene vücut bulmazdı. Genişleye genişleye, yüksele yüksele gitmiş uzun bir istila (genişleme) tarihinin gene kemal devrinde, bu sanat mucizesinin zuhur edişi (ortaya çıkışı) de insanı ne kadar düşündürür. İki kısımdan mürekkebe (oluşan) ulu mabedin şadırvan tarafı, üstü açık, 24 sütun üzerinde yükselen 28 küçük kubbeli muhteşem bir çerçevdir. Sütunların 10'u beyaz mermerden, 12'si pembe granitten, cami kapısında olan 2'si de somakidendir. Ortada şadırvan işlenmiş mermerden ve tunçtandır. Camide kubbe, dayanacağı yerlere yüklenmiş değil, âdetâ gökten inmiş de konuşmuş zannedilir. Mihrap, minber, Hünkâr mahfeli millî oymacılığın incelik harikalarıdır. Mimari ve dekor sanatlarının bu mükemmel terkinde (bileşiminde) asalet, sadelik ve ihtişam gözleri yormayan bir manzaradır” (Yahya Kemal, Aziz İstanbul, İstanbul 1985, s.58-59).

12. Beyit: Süleymaniye Camii, İstanbul'un her tarafını görebilen, kente hâkim yedi büyük ve dualı tepelerinden biri üzerine yapılmıştır. Buradan sonsuzluk her yerden daha iyi görülür. Buradaki “sonsuzluk” evvelâ maddî anlamda bilinen somut ufuklardır. Nitekim oradan etrafa, ufuklara bakılınca göz alabildiğine görür, âdetâ sonsuzluğa uzanan ufuklara bakılır. İkincisi de manevî anlamdadır. Buna göre de bir Müslüman, Süleymaniye Camii'nde bulunup orada ibadet etmekle, Allah'ı anmakla, kalp ve ruh derinliğine dalmakla ilahî ve ruhani sonsuzluklara doğru açılır gider. Yani kişi, Süleymaniye

Camii'nden hem dünyanın sonsuzluğunu çağrıştıran geniş ufuklarına bakabilir hem de maneviyatın sonsuzluklarına kulaç atar.

13. Beyit: Süleymaniye Camii'nin yapımı için komutanı, gazisi herkes seferber olmuş, harç taşımış, taş yontmuş, mermer işlemiştir. Kanunî Sultan Süleyman, bu caminin yapım işini Mimar Sinan'a verdiğinde Osmanlı Devleti toptan seferber olmuş, Osmanlı Devleti'nin her tarafından değişik inşaat malzemeleri getirilmiş, çok geniş bir yapı sanatkârı kadrosu çalıştırılmıştır. Evliya Çelebi'ye göre cami inşaatında 3.000 kişi çalışmış. Yani ordu-millet olan Türk milleti, bu eseri ortaya koymak için millet olarak da seferber olmuştu.

14. Beyit: Süleymaniye Camii'nin hür ve engin vatanımızın hem gecesine, hem gündüzüne, buradan gökyüzüne uhrevi bir kapı açması imgesi: Uhrevi kapı açmak, ahirete gidecek, Allah'a ulaştıracak faaliyetler yapmaktır. Süleymaniye Camii'nde gece gündüz ibadetler edilmiştir. Kanunî Sultan Süleyman, burada hayır ve din işlerini görmek üzere 275 kişilik bir kadro tahsis etmiş. 2 imam, 20 müezzin, 120 cüzhan varmış. Güzel sesli hafızlardan meydana gelen cüzhanlar yani cüz okuyanlar, 30'ar kişilik 4 grup oluşturmuş, her 30 hafız, sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarında Kur'an-ı Kerim'den birer cüz okurlarmış. Diğer yandan 41 hafız, beş vakit En'am suresini okuyup bu sureyle ilgili duaları ederlermiş. 10 kişilik salâvatçı hafız grubu da Cuma namazlarından sonra bir araya gelip Hz. Muhammed'in ruhuna birer kere salâvat

getirirlermiş. Ayrıca bir hafız cami kürsüsünden her sabah Yasin suresini, ikincisi öğle namazından sonra Tebareke suresini, üçüncüsü de ikindi namazından sonra Amme suresini okurlarmış. 24 kişilik bir hafız grubu da sabah namazlarından sonra bir araya gelip büyük respihlerle beş yüzer kere kelime-i tevhid çekerlermiş. Böylece 70.000 Kelime-i tevhid çekilmiş olurmuş. Ayrıca 24 müezzin de Cuma namazlarından başka her gün beş vakit namazda Süleymaniye'nin 4 minaresine ve 10 şerefesine çıkıp ezan okurlarmış. Böylece hür ve engin vatanımızın gece ve gündüzü ibadetlerle aydınlanıyor ve buradan gökyüzüne, Allah katına, ahirete kapısı açılıyor.

15. Beyit: "Rûh orduları", daha önce belirtildiği gibi yaşayanlarla birlikte Süleymaniye Camii'ne bayram namazı kılmaya, tekbir dinlemeye gelen ölmüş Müslüman Türk milletinin, şehitlerin ruhları, ecdat ruhları ve maneviyatlarıdır. İslam'da Kadir gecesinde göklerin kapılarının açılıp mümin ruhların dünyaya indiği, mabetleri doldurduğu, yaşayan çocukları ve torunlarıyla birlikte olduğu inancı vardır. Y. Kemal bu ifadeyle ölü ve yaşayan tüm Müslüman Türk milletinin millî bir bütünlük oluşturduğu fikrini işlemektedir.

Şair, bu şiiriyle ilgili olarak bir yerde de şunları söyler ve "ruh orduları"nın ne olduğunu açıklığa kavuşturur: "Süleymaniye' de Bayram Sabahı, Müslüman Türklerin senede iki defa kendi öz mimarileri içinde birleşmelerini terennüm eder. Şiirde bahsedilen Türkler, ayakları toprağa basan, yaşayan adamlar mıdır? Evet, lakin yalnız onlar değildir. Onlardan evvel yaşayıp şimdi ölmüş ve ruh orduları hâline gelmişler de bu Türk camiasına dâhildir. Şu hâlde hem ölenler, hem yaşayanlar, senede iki defa bir mabette toplanıyorlar. Süleymaniye'de Bayram Sabahı, işte Malazgirt Meydan Muharebesi'nden bugüne kadar Türkiye toprağında yaşamış ve yaşayan bütün Türklerin bu toplanişi ve topluluğu-

dur.” (N. S. Banarlı, Bir Dağdan Bir Dağa, İst. 1984, s. 209-211).

Bu zafer mabedinin mimarı olan nefer, aynı zamanda yeniçeri olan Mimar Sinan’dır. O, Türk milletinin kültür, medeniyet, sanat, mimarlık ordusunun bir neferidir, Türk mimari dehasının bir simgesidir. Mimar Sinan, 1490’da Kayseri’ye bağlı Gesi nahiyasının Ağırnas köyünde doğmuş, yeniçeri olarak İran, Mısır, Suriye, Irak, Balkanlar, Macaristan ve Güney Avusturya gibi yerleri görmüştür. Orduda bir istihkâmcı olarak çalışmış, çok başarılı bir mimar ve mühendis olarak 1539’da mimarbaşı seçilmiştir. Hayatı boyunca Osmanlı Devleti’nin her tarafında 364 eser yapmış, 1588’de vefat etmiştir.

16. Beyit: Şairin Süleymaniye Camii’ne vâris olmakla mağrur olması: Yahya Kemal, Süleymaniye Camii’nin temsilciliğinde İslam’ın Türk milletini yapan ve yaşatan temel bir değer olduğunun bilincine o sabah bayram namazı için gittiğinde daha çok varmıştır. Tarihte her alanda büyük işler başarmış olan bir milletin evladı olarak ecdadıyla onur duymaktadır.

17. Beyit: Şairin Süleymaniye Camii’ni bir zaman hedgeseden abide zannetmesi: “hedgeseden abide”: Salt somut anlamda ruhsuz bir mühendislik harikası, geometrik yapı demektir. Şair, Türk-İslam şuuruna ulaşmadığı eski zamanlarında Süleymaniye Camii’ni ve diğer buna benzer yapıları geometrik bir harika olarak algılıyordu. Ancak şimdi farklı bir bakış açısı geliştirmiştir. Süleymaniye Camii’ne yalnızca kuru, basit, taştan, şekilden ve cisimden ibaret geometrik bir mimari yapı olarak bakılamayacağını anlamıştır. Ona şair, millî bir bilinçle bakınca o yapıda taşın ötesinde millî kültürü, ihtişamı, zaferleri, Türk sanatını, Türk’ün büyük iman ve felsefesini, sanat ve mimari dehasını görmüştür. Yani mimari yapının ruhunu, özünü, manasını hissetmeye başlamıştır.

18. Beyit: Şairin cetlerin mağfîret iklimine girmesi: Yahya Kemal, camiyi sadece bir mimarlık harikası olmasının ötesinde yani estetik bir değer taşımasının ötesinde bir yerlerde algılar. Caminin Müslüman Türk milletini aynı çatı altında toplayarak millî birliği sağlayan bir işleve sahip olduğunu idrak edince, kendisini böyle bir millete mensup his-

setme mutluluğunu yaşar ve atalarının büyük hoşgörüsüne, affına sığınarak milletine döner.

19. Beyit: Bu beyitte Türklerin millet oluşlarının temel değerleri vurgulanıyor. Aynı dili konuşan, birbirini anlayan ve anlaşılan, gönül birliğine sahip, yani düşüncesi, duygusu, kederi, sevinci, hedefi, kaygısı bir olan, Aynı Allah’a ve dine inanan bu insanlar, bu ortak değerlerde buluşarak şuurlu bir millet olmuşlardır. Bu büyük milletin varlığı bir yerde, camide, caminin temsilciliğinde İslam’da toplanmıştır.

İslam dininde “cami”nin kelime anlamı, “toplayan” demektir. Terim olarak da “Müslümanları bir araya toplayan, bir mekânda, bir amaç için bir araya getiren” demektir. Müslümanlar arasında manevi bir birlik vardır. Birlik, bütünlük, kardeşlik bu insanları büyük bir millet yapmıştır. Türk milleti de diliyle, gönlüyle, imanı ile, duygusu, heyecanı, amacı, gayesiyle bir ve beraber olan bir millettir. İslam, Türk milletini ortak bir gayede ve yaşama biçiminde birleştirmiş, birbirine kenetlenen bir millet yapmıştır. “Burada sözü edilen camide namaz kılarken yan yana ve arka arkaya dizilen insanların teşkil ettikleri (oluşturdukları) nizam (düzen) son derece manalıdır. Burada insanlar sadece Allah karşısında değillerdir. Yan yana ve beraber oluş duyguları sadece dinî duyguyu kuvvetlendirmekle kalmaz, sosyal birlik hissini de doğurur. Dili bir, gönlü bir...” (Mehmet Kaplan, Büyük Türkiye Rüyası, 1976, s.181)

20. Beyit: Müslümanların hep bir ağızdan tekbiri söylemesi: Tekbir: Büyükleme, Allah’ı büyük bilme ve Onun büyüklüğünü vurgulama demektir. “Allâhü ekber” (Allah en büyüktür, ya da en büyük olan Allah’tır). Bayram namazlarında camilerde müminler tarafından topluca söylenen, arefe günü sabah namazından başlayarak bayramın dördüncü gününün ikindi namazına kadar 23 vakit farz namazın selamından sonra bir defa okunan ve İtrî tarafından bestelenen, aynı zamanda “teşrik tekbirleri” de denen tekbir ifadesi şöyledir: “Allâhu ekber, Allâhu ekber, Lâilâhe illâllâhu vellâhu ekber. Allâhu ekber ve li’llâhi’l-hamd (Allah en büyüktür, Allah en büyüktür, Allah’tan başka tanrı yoktur ve Allah en büyüktür. Allah en büyüktür

ve hamd (övgü ve teşekkür) sadece Allah içindir.) Camide ibadet sırasında Müslümanlar, aynı duaları okuyorlar, aynı tekbirleri getiriyorlar, böylece tek bir seste buluşuyorlar. Bu tek seste buluşma, aynı ortak inanca, duyguya ve heyecana bağlılığı ifade eder. Burada da İslam dininin Türkleri tek bir inanç etrafında birleştirmesine gönderme yapılıyor.

21. Beyit: Camide müminlerin birkaç kez nakarat hâlinde tekrarladıkları tekbirin muhteşem uğultusunun nice tuğlarla karışmış nice bin at yelesine karışması: Şair, camide somut olarak dinlediği tekbir uğultusundan, onun uyardığı çağrışımlardan yola çıkarak atalarını, büyük Türk milletinin eski savaşlardaki atışnemelerinin çıkardığı sesleri hatırlamış, bu iki ses arasında özdeşlik kurmuştur. Savaşlarda kişneyen atları sürerek dünya zaferleri, camide de tekbir uğultularıyla ahret zaferleri kazanılmaktadır. Bu ikisi birbirini tamamlar.

22-23. Beyitler: Şair bu beyitlerle ilgili olarak şunları aktarır: “Bir bayram namazı için sabahın erken saatlerinde Süleymaniye Camii’ne gitmiştim. Bakıtım, ön sırada bir nefer, kasketini arkaya çevirmiş, huşu içinde namaza durmuş. Bir yandan bayram toplan, o ulvi yapı... Zaman perdesi kalkıyor aradan. Mimar Sinan da bir yeniçeriydi. Bu temiz yüzlü nefer, Mimar Sinan’dı. ‘Süleymaniye’de Bayram Sabahı’, “Bir neferdir bu zafer mabedinin mimarı” mısraıyla doğuyordu.” (Gösteri, Aralık 1984, s.76) Yine bir başka yerde şöyle der: “İstanbul’un tehlikede bulunduğu zamanlar, Muştan, Siirt’ten, Maraştan ve uzak, yakın birçok vilayetlerden gelmiş olan erler, ömürlerinde görmedikleri ve belki de görmeyecekleri bir İstanbul için dövüşmeye gelmişlerdi. Çünkü İstanbul, vatanın mücessem bir parçasıdır.” (Yahya Kemal’in Nihat Sami Banarlı ile yaptığı bir sohbetten, Nihat Sami Banarlı, Yahya Kemal Yaşarken, İst., 1983, s. 21)

24-28. Beyitler: “Tâ Malazgirt ovasından yürüten Türkoğlu”: Önce Malazgirt ovası hakkındaki şu bilgiyi aktaralım: “Eski adları Arganias, Mantzikiret, Manzkert, Manazgerd, Manavazgerd. Malazgirt, Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan’ın Bizans İmparatoru IV. Romanos Diogenes ile 26 Ağustos 1071

Cuma günü yaptığı ve Alparslan’ın zaferiyle sonuçlanan savaşla ünlüdür. Osmanlıların eline I. Selim tarafından yapılan Çıldır Savaşı’ndan sonra geçti. Kent, Osmanlı yönetimine geçtikten sonra Erzurum eyaletinde bağımsız sancağın beki merkezi oldu (XVII. yy.) XIX. yy. sonunda Malazgirt, Bitlis vilayetinin Miş Sancağına bağlı kaza durumundaydı. Malazgirt, bugün Doğu Anadolu Bölgesi’nin Yukarı Murat-Van bölümünde, Muş iline bağlı ilçe merkezidir. (Pars Tuğlacı, Osmanlı Şehirleri, İst. 1985, s. 228-229) “Türkoğlu” ise, Malazgirt zaferinden itibaren Anadolu’yu Türkleştiren ve İslamlaştıran Türk ordusunun simgesidir. Yahya Kemal şöyle der: “Benim itikadıma göre yeni vatanın fethi, Malazgirt’ten başlar. Malazgirt’ten Osmanlı Devleti’nin zuhuruna (doğuşuna) kadar Rum Selçukluları ve bu devlete tâbi beylikler, Türkiye’deki Türklüğün temelini kurmuş Türklerdir. Hatta Süleymaniye’de Bayram Sabahı’nda bu görüş tamamıyla meydandadır: ‘Tâ Malazgirt ovasından yürüten Türkoğlu / Bu nefer miydi?’ derken gözümün önünde canlanan tarih, Horasan’dan Malazgirt’e, oradan da İstanbul’a yürüdüğümüz asırlardaki Türkoğlunun büyük ve heybetli yürüyüşüdür.” (N. S. Banarlı, Bir Dağdan Bir Dağa, İst. 1984, s. 209-211). Türk ordusu, yurdu hem kuran hem de koruyan gücümüzdür. Bu bakımdan Türk milletinin en önemli unsuru Türk ordusudur. Türk milleti, önce Allah’a sonra ordusuna güvenir. Türk ordusunun güçlü olması, Türk milletinin en büyük güvencelerinden biridir. Bu beyitlerin özellikle günümüz için büyük önemi var. Zira Türk düşmanlarının önündeki en büyük hedefleri Türk ordusudur. Türk milletini çökmek için Türk ordusunu etkisiz hâle getirme planları ve çalışmaları yapıyorlar. Bu bakımdan Türk milleti, özellikle Avrupa Birliği ve Amerika cenahlarından gelen Türk ordusunu etkisizleştirme operasyonlarına karşı uyanık olmalıdır.

29. Beyit: “Karşı dağlarda gül bahçelerinin tutuşmuş gibi olması”: Güllerin kızarması, hafif rüzgârda sallanan kırmızı yaprakların tutuşmuş alev izlenimi vermesi. “Koyu bir kırmızılığın gökten yeri ayırması”: Güneşin doğuş anında görünen tatlı, hoş kızılık, şafak sökmesi.

30-41. Beyitler: Bu beyitlerde bayram namazlarının bitişinde bayramı kutlamak için atılan toplardan söz edilir. Bu toplar, aslında bayram kutlama toplarıdır ama şair, bunların kendisinde uyandırdığı çağrışımla tarihteki büyük Türk zaferlerini kutlayan fetih toplarını hatırlar. Bir anıştırma vardır. Bayramı kutlayan toplarla zaferleri kutlayan toplar âdeta özdeşleşir.

Türkiye'nin her şehrinde aynı anda atılan bayram kutlama topları âdeta birbirine seslenmektedir. Bu, bütün Türk milletinin her şehirde aynı heyecanı, aynı ruhu terennüm etmesinin bir ifadesidir. Şiirin bu beyitlerinde geçen bazı özel ad ve terimlerle ilgili olarak bazı kaynaklardan aldığımız şu ansiklopedik bilgileri aktaralım. Zira bu bilgiler ışığında beyitler, daha da anlaşılır hâle gelecektir:

Kavaklar: İstanbul Boğazı'nın Kuzey kesiminde yer alan Anadolu kavağı ve Rumelikavağı adlı iki semt .

Beyazıt: İstanbul'un Eminönü ilçesine bağlı bir semt.

Kosova: Balkanlarda bulunan Kosova, nüfusunun çoğunluğu Arnavut olan bir bölgedir. İlk olarak 1388'de Doğan Bey Kosova'ya fetih hareketi düzenledi. 27 Ağustos 1389'da da I. Murat ve oğulları Bayezit ve Yakup Beyler Kosova ovasında Sırp despotu Lazar ile karşı karşıya geldiler. Bu savaşta Sultan Murat bir Sırp tarafından hançerlendi. I. Kosova Savaşı'ndan sonra Osmanlılar Balkanlara yerleştiler. Yıldırım Bayezit Üsküp ve Güney Kosova havalisinin yönetimini Paşa Yiğit'e verdi. Fatih Sultan Mehmet döneminde Kosova tamamen Türklerin eline geçti. 30 Mayıs 1913'te Londra Antlaşması'yla Kosova Vilayeti Sırbistan'a bırakıldı. Şimdilerde statüsü belirlenmeye çalışılıyor. Bağımsız mı kalacak, bölünecek mi, bir yere mi bağlanacak, bunlar daha belli değil. "Osmanlı Devleti'nin Rumeli'ye hâkimiyetinin temelleri Birinci Kosova, Niğbolu, Varna

ve İkinci Kosova muzafferiyetleriydi." (Yahya Kemal, Aziz İstanbul, İstanbul 1985, s. 38)

Niğbolu: "Eski adları: Nicopoli, Nicopolis. Bugün: Nikopol. 629'da Bizans imparatoru Herakleios tarafından kuruldu. 1081'de Uzların (Peçeneklerin) saldırısına uğradı. XI. yy.da Kıpçak ve Kuman Türklerinin egemenliğine girdi, dinî bakımdan İstanbul Patrikliği'ne bağlı kaldı. Sonra Tırnova Bulgar Çarlığı'nın eline geçti. 1396'da Türk ordusu ve Haçlı kuvvetleri arasında meydana gelen savaş ile tanınan Niğbolu, Bulgaristan'da Osma Çayı'nın Tuna'ya karıştığı yerde bir iç liman ve müstahkem mevki olarak ün kazandı. Osmanlı kuvvetleri 1376'da Niğbolu önünde Şişman'ı yendikleri hâlde Niğbolu'yu zabta teşebbüs edememişlerdi. Sadece Bulgar Krallığı'nı haraca bağlayarak bu yöreden çekilmişlerdi. Fakat 1387'deki Ploşnik olayı ile Şişman, bağlı olduğu Osmanlı beyine karşı duruma düşünce ve Çandarlı Ali Paşa'nın bütün ısrarlarına rağmen Silistre Kalesi'nin teslimini geciktirince Ali Paşa kuvvetli bir müfreze ile Niğbolu'ya çekilen Şişman üzerine yürüdü ve kaleyi fethetti. Niğbolu bölgesi Rumeli Beylerbeyliği'ne bağlı bir sancak hâline getirildi. İlk sancakbeyi Doğan Bey'dir. Ayastefanos ve onu takip eden Berlin Kongresi kararları gereğince Osmanlı Devleti, Niğbolu Kalesini yeniden kurulan Bulgaristan Prenslüğüne terk etmek zorunda kaldı. Bugün, Bulgaristan'da Plevne idarî bölgesi içinde bir liman şehridir.

Belgrat: 1354'te Macaristan'ın elinde olan bu şehir, Osmanlılarca ilk kez 1441'de II. Murat tarafından kuşatıldı. Ancak sonuç alınmadı. İkinci olarak Fatih Sultan Mehmet tarafından, 13 Haziran 1459'da kuşatıldı. Belgrad'ı Kanunî Sultan Süleyman, 29 Ağustos

1521'de fethetti. XVI. ve XVII. yüzyıllarda Belgrat, Osmanlı Devleti'nin önemli bir askerî üssü ve ticaret alanı idi. Şehir birçok kez el değiştirmesine rağmen Osmanlılar her defasında burayı ele geçirmişlerdir. Sonunda 17 Nisan 1867 tarihinde Osmanlı Devleti, Belgrad'ı boşaltmak zorunda kaldı. 1878 Berlin Antlaşması'yla Sırbistan'ın bağımsızlığı sağlanmıştır. Belgrat, bugün Sırbistan Cumhuriyeti'nin başkentidir.

Budin: Osmanlı Devleti'nin Macaristan'da kurduğu Budin eyaletinin merkezi, ilk kez Kanunî Sultan Süleyman'ın Macar Kralı Lajos II'yi yendiği Mohaç Muharebesi'nden (27 Ağustos 1526) sonra, Türklerin eline geçti. Budin, 1541'den sonra bir eyalet olmuş ve Beylerbeyilik olarak yönetilmiştir. Budin, Osmanlıların Avrupa'da uzun yıllar bir gaza merkezi olarak bulundu. 1686'da IV. Mehmet zamanında Türklerin elinden çıktı. Ancak Budin eyaleti, Karlofça Andlaşması ile (26 Kânun-ı sani 1699) Macaristan'a geçti. Budin, Osmanlıların elinde bulunduğu sırada, Tuna'ya bakan tepelerde bir kale ile nehir kıyısında surla çevrilmiş ve yukarıki kaleye bağlı bir aşağı şehir ve güney tarafında bulunan bir varoştan oluşuyordu. Osmanlılar, Budin şehrine millî damgalarını ve medeniyetlerinin izlerini silinmez bir anı hâlinde vurmuşlardır. Yukarı Budin'de kiliseden çevrilmiş üç cami ile sonradan Osmanlılar tarafından yapılmış 18 camiden başka 7 medrese, sebiller, sarnıçlar, kuleler, hanlar, hamamlar, kuyular, çeşmeler, bedestenler ve mükemmel çarşılar yer almakta idi. Budin, Macaristan'ın Osmanlı egemenliği altına giren kısmında kurulan mülkî idare birliklerinden biri idi. Merkezi Budin şehri olmak üzere Ağustos 1541 sonlarında kurulan bu eyalet, Macaristan, Osmanlı yönetiminden çıkıncaya kadar çeşitli değişikliklere uğramıştır. Budin'in uzaklığına rağmen tam bir Osmanlı Türk büyük şehri karakteri almasının sebebi, Karadeniz-Tuna yoluyla İstanbul ile sıkı bağlantısı olmasından dolayı idi. Bugün Budapeşte'nin Tuna Nehri'nin kuzeyinde kalan kısmıdır.

Eğri: Macaristan'ın Heves vilayeti'nin merkezi olan şehir ve kale. 1552'de İkinci vezir Ahmet Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusu bu şehri kuşattı.

Daha önce (1552) Tamışvar ve Szolnok kalelerini zapt eden Serdar ve Rumeli Beylerbeyi Sokullu Mehmet Paşa kuvvetleri, bu önemli kaleyi kuşattıkları sırada Macaristan'daki Türk kuvvetlerinin başında oldukları hâlde Budin Beylerbeyi Ali Paşa, Bosna ve İstolni-Belgrat sancak beyleri Ulema Paşa ve Arslan Bey de diğer bazı kaleleri zapt ettikten sonra Eğri Kalesi önüne gelmiş ve kuşatma hazırlıklarına başlamışlardı. Kale, Macar komutan Dodo Istvan'ın kumandası altında 2000 kadar bir muhafız kuvvetiyle korunmaktaydı. Osmanlı kuşatması 40 günden fazla sürdü, kuşatılan kaleyi zapt etmek için yeterince çaba gösterildi. Ancak bu saldırılar bir sonuç vermedi. Bunun sonucu Ahmet Paşa kuşatmayı kaldırarak geri döndü. Eğri kalesi 1596'da Padişah III. Mehmet tarafından fethedildi. Bundan dolayı III. Mehmed'e 'Eğri Fatih'i' unvanı verildi. II. Viyana bozgunu (1683)'ndan sonra Macaristan'daki kaleler birer birer elden çıkmaya başladı. En son kaybedilen kalelerden biri olan Eğri Kalesi 1687'de General Caraffa'ya teslim edildi. Eğri bugün, Macaristan'da Heves ili il merkezidir.

Barbaros: Barbaros Hayreddin Paşa (1473-1546). Akdeniz'de Türk hâkimiyetini kuran büyük denizcimizdir. "Hızır Reis" unvanıyla bilinen meşhur bir Türk amiralidir. Asıl adı "Hızır" olup, Kanunî Sultan Süleyman tarafından kendisine "Hayreddin" adı verilmiştir. Yabancılar da kendisine "Barbaros: Barbe Rousse: Kırmızı sakal" lakabını vermişlerdir. Eceovalı (Gelibolu) Yakup adlı bir sipahi, Osmanlı Devleti'nin Midilli adasını almasında katkılar sağlamış ve bu adaya yerleşmiştir. Burada Oruç, Hızır ve İlyas adında üç oğlu dünyaya gelmiştir. Hızır, Saros ve Selanik körfezlerinde deniz ticareti, Cerbe adasında da korsanlık gibi işler yapmış, daha sonraları kardeşi Oruç'la Tunus'a geçmiş Kuzey Afrika kıyılarında korsanlıkla büyük şöhret ve servetlere kavuşmuşlardır. 1516'da İspanyolları yenip Cezayir ve Cecel kentlerini aldılar ve orada hükümet kurdular. 1518'de ağabeyi Oruç Reis'in İspanyollar ve Araplarla yapılan bir savaşta şehit düşmesi üzerine Hızır, hükümetin başına geçer. Yavuz Sultan Selim'den yardım ve destek ister. O da kendisine "beylerbeyi" rütbesi, savaş araç ve gereçleri ve Anadolu kıyılarından

asker toplama yetkisi verir. Cezayir'de konumunu güçlendirdiği bir sırada İspanyol Hıristiyanlarının zulmüne maruz kalan Endülüs Müslümanlarını Kuzey Afrika kıyılarına taşıdı. Kanunî Sultan Süleyman tarafından 1532'de İstanbul'a çağırılmış ve donanması ile birlikte Osmanlı Devleti'nin hizmetine girmiştir. Padişah kendisine Beylerbeyliği ve devletin kaptan-ı deryalığı görevlerini vermiştir. 14 Ağustos 1534'te Tunus'u aldı. Bunun üzerine Tunus emiri Alman ve İspanyollardan yardım istedi. Batılıların oluşturduğu Andrea Doria komutasındaki Haçlı donanmasıyla 28 Eylül 1538'deki Preveze Deniz savaşını kazandı ve Akdeniz'de Osmanlı hâkimiyeti iyice perçinlendi. Bu büyük Türk denizcisi 1546'da İstanbul'da öldü.

Donanma: Bir devletin savaş gemileri, deniz kuvvetleri. Osmanlı Devleti'nde deniz savaşlarında savaşta önemli rol alan vurucu güç ve bunlar için lojistik destek sağlayan gemilerin tümüne birden "donanma" denir.

Adalar: Ege Denizinde bulunan adalardır.

Cezayir: 1505 yılında Cezayir, İspanyolların yönetimi altına girmişti. Hıristiyan Katolik İspanyol yönetiminin koyduğu vergilerden, limanlarını denetlemelerinden bıkan Cezayirli, Türk denizcisi Oruç Reis'ten yardım istediler. Buna olumlu cevap veren Oruç Reis, Cezayir'in kısmen hâkimi oldu. Kardeşi Barbaros Hayrettin, 1529'da Cezayir'i kesin olarak ele geçirdi. Daha sonra Barbaros Hayrettin, Osmanlı egemenliğini tanıyıp Kanunî Sultan Süleyman'ın hizmetine girdi ve kaptan-ı deryalığa atandı. Daha sonra burada bir eyalet oluşturularak Cezayir eyaleti beylerbeyi oldu. 5 Temmuz 1830'da Fransızlar saldırarak Cezayir'i ele geçirdiler ve burası Osmanlı Devleti'nin elinden çıkmış oldu. Bugün bağımsız bir devlet.

İlkörnek: Şiirde Türk milletinin her alanda örnek alabileceği, kendisine dönebileceği örnek- model kişiliklere göndermeler yapılmaktadır. Bunlar, mimarlıkta Mimar Sinan (zafer mabedinin mimarı), devlet yönetiminde Kanunî Sultan Süleyman, askerlikte adsız kahraman Türk neferi (Türkoğlu), deniz harbinde Barbaros gibi ilkörneklere yer veriliyor.

II. NAZIM ŞEKLİ:

Şiir, kafiyelenişi bakımından düz kafiyeli nazım şekline sahiptir. Her beyit kendi içinde kafiyelenmiştir. Mısra kümelenişi bakımından ise bentlerle kurulmuş bir şiiirdir. Bentlerin mısra sayıları değişik ve düzensiz. Şiir, esas itibarıyla 3. bendin sonunda ve en sonda müstakil yer alan birer mısra ile birlikte 11 bentten oluşuyor. Şair, bentleri oluştururken zaman zaman beyitleri ayırmış. Dolayısıyla anlamda beyit bütünlüğüne değil, bent bütünlüğüne önem vermiş. Bentleri de konuya ve anlama göre tanımlenmiş. Buna göre:

1. bent, şairin Süleymaniye Camii'ne gidişi ve ilk gözlemlerinden doğan ilk izlenimleri, Müslümanların camiye akın akın gelişi veriliyor.

2. bentte tarih içindeki bütün Müslüman Türk milletinin, ölü ya da canlı camiye gelişleri yansıtılırken, aynı zamanda hatıraların çağrışımıyla eski Türk seferlerine gönderme yapılıyor.

3. bentte her alanda olduğu gibi kültür, sanat, mimarlık gibi alanlarda da Türk milletinin büyük işler yaptığını vurgulamak bağlamında Süleymaniye Camii gibi muhteşem bir sanat harikasını inşa ettiği vurgulanıyor.

4. bendi "Bir neferdir bu zafer mabedinin mimarı" şeklindeki müstakil bir mısraya tahsis etmiş. Burada vurgulan kişi Mimar Sinan'dır. Şair, Mimar Sinan'a verdiği önemi belirginleştirmek için onu tek mısralık bir bentle apayrı bir yere koyuyor.

5. bentte şair, Süleymaniye Camii'ne yüklediği anlamı, caminin Türk milletini birleştiren sosyolojik işlevini öne çıkarıyor. Yani burada gözlemediği caminin kendisinde uyandırdığı düşünceler öne çıkıyor.

6. bentte Müslüman Türk cemaatinin en önemli unsurlarından biri olan Türk ordusunun önemi vurgulanıyor.

7. bentte patlatılan bayram toplarının ülkenin her yerinde aynı anda uyandırdığı millî sevinç yansıtılıyor. Dinî bir bayramın, İslam'ın Türk milletini ortak bir coşkuda buluşturması vurgulanıyor.

8. bentte tarih vurgusu ön plandadır. Atılan bayram topları, şairde çağrışım yaparak eski zamanlarda zaferlerden sonra atılan fetih toplarını hatırlar ve bu vesileyle zaferlerle dolu Türk tarihi yan-

sıtılır. Bu bentte kara savaşlarıyla elde edilen zaferler hatırlatılır.

9. bentte ise yine aynı konuya devam edilerek deniz savaşlarıyla elde edilen zaferlere değinilir.

10. bentte şairin canlı ya da ölü bütün bir Türk milletine mensubiyet şuuruna ulaşması ve bundan duyduğu mutluluğu belirtilir.

Tek mısralık son bentte de yine aynı mutluluk ve sevinç perçinlenir.

III. DİL VE ÜSLUP

A. DİL: Yahya Kemal, Türkçeyi güzel kullanan bir şairdir. Türkçenin hem kelime zenginliğine, hem duygu, heyecan ve düşünceleri yansıtmaya imkânlarına ve tekniklerine fazlaca yer verir. Bu şiirde de bunun başarılı uygulamalarını görüyoruz. Bugün için kullanımdan düşmüş bazı eski kelimelere yer vermişse de bu durum, şairin zamanı için normaldir. Dil sapmaları pek görülmez. Yalnız bir yerde şairden değil, dizgicilerden kaynaklanan bir ses sapması sorunu vardır. O da şudur:

Şiirde geçen “mubârek” kelimesinin yazılışı, kitap baskılarında sorun olmuş. Yahya Kemal bu kelimeyi “mubârek” şeklinde söyler ve yazarken dizgi ve basıkıda genellikle “mübârek” şeklinde çıkmış. Muhtar Tevfikoğlu, bununla ilgili olarak şunları söylüyor: “Süleymaniye’de Bayram Sabahı yeni bitmişti. Üzerinde uzun uzun konuşulduktan sonra son şeklini alan o şiiri Yahya Kemal bana verdi, “Bunu daktilo ettirebilir misiniz lütfen?” dedi. Memnuniyetle, dedim ve aldım. O zamanlar Gebze’de Hükümet tabibi idim. İşlerim de çok. Yaşlı başlı, edebiyat meraklısı bir sağlık memurum var, onu çağırdım, “Al şunu çabucak daktilo ile yaz, ama dikkatli ol, bir yanlışlık yapma” dedim. Daktilo etti getirdi. Ben de işlerim biter bitmez Yahya Kemal’in yanına geldim. Üstat kâğıda şöyle bir göz gezdirdikten sonra bir noktaya takıldı: “Muhtar Bey dedi İstanbullular ‘mübârek’ demezler, ‘mubârek’ derler”. Baktım hakikaten bu harikulade şiirin üç yerinde geçen ‘mubârek’ kelimesini benim memurum hep ‘mübârek’ şeklinde yazmış; düzelttim. Ancak, şunu da hemen ilave edeyim ki Yahya Kemal’in ölümünden sonra yayınlanan kitabında da bu kelime gene ‘mübârek’ diye çıktı; müteakip (sonraki) baskıla-

rında da... Şairinin söyleyişine, arzusuna rağmen...” (Muhtar Tevfikoğlu, “Yahya Kemal ve İstanbul Şivesi”, Yahya Kemal Beyatlı Semineri, Ankara 1985, s. 115) Yahya Kemal, şiirinde cümle oluşturmada, ulantı dediğimiz cümleyi ikiden fazla mısraya yayma uygulamalarına yer vermiştir. Bu da şiire anlam ve ahenk bakımından ayrı bir güzellik katmıştır.

B. ÜSLÛP: Şiirde kuvvetli bir hitabet üslubu vardır. Şair, Türk milletinde millî birlik oluşturmak ve milletleşme heyecanını yükseltmek için vurgulu bir hitabet üslubuna yer vermiştir.

IV. AHENK

a. Ünsüz Ahengi: Şiirde zaman zaman belirgin biçimde, bazı ünsüzlerin sık aralıklarla tekrarından doğan bir ahenk görüyoruz. Mesela ilk bentte “saniyede”, “sabah”, “Süleymaniye’de”, “sati”, “asrında”, “aksettiriyor”, “perdesi”, “sesleridir” kelimelerindeki “s” ünsüzünün tekrarı hoş bir ahenk oluşturuyor. Yine aynı bentte 6 kez “z” ünsüzü tekrarlanıyor. Bu iki ünsüzün sesleri birbirine yakın olduğundan birlikte düşünüldüğünde daha güzel bir ahenk ortaya çıkıyor. Diğer bentlerde de ses tekrarlarına dayalı ahenk oluşumunu görebiliyoruz.

b. Kafiye: Yahya Kemal, şiirin klasik ahenk unsurlarından kafiyeye ve vezne kuvvetle bağlı bir şairdir. Bu şiirinde de ahenk sağlamak üzere kafiyeden bol miktarda yararlanmıştı. Her iki mısrayı kendi içinde kafiyeli olacak şekilde düzenlemiştir. Kafiye çeşitlerinden de en çok tam kafiye yer vermiştir. Ayrıca başarılı bir şekilde zengin, tunç ve cinsalı kafiye kullandığını da görüyoruz. Öte yandan değişik şekillerde kelime tekrarlarına başvurulmuş da ahenk sağlanmıştır.

c. Vezin: Ses dalgalanmasını sağlayan ahenk unsuru olarak da şair, aruzun “Fe’ilâtün / Fe’ilâtün / Fe’ilâtün / Fe’ilün” veznini kullanmıştır.

Kaynakça:

- Mehmet Kaplan, Edebiyat Lise 3, İstanbul 1977, s. 126;
- Necat Birinci, “Süleymaniye’de Bayram Sabahı Üzerine Bir Tahlil Denemesi”, Türk Dili, Ağustos 1992, s. 124-130;
- Serdar Öztürk, “Kar Musikileri”, Kültür ve Sanat Dünyamızda Y. K. Beyatlı I, İst. 1998, s. 50.

Yahya Kemal ve Türkçe...

Prof. Dr. Ahmet SEVGİ

Yahya Kemal'i bundan 50 yıl önce 1 Kasım 1958'de kaybetmiştik. Kültür ve Turizm Bakanlığı kadirşinaslık göstererek şairin 50. ölüm yıl dönümü olan 2008'i Yahya Kemal Yılı ilan etti. Yıl boyunca devam eden Yahya Kemal'i anma etkinlikleri sanırım Kasım ayının ilk günlerinde daha da yoğunlaşacaktır.

Yahya Kemal şüphesiz ki büyük bir şairdir. Çünkü o, "Yeryüzünde yegâne ihtirasım, milletimin lisanında, istediğim gibi, birkaç manzume vücuda getirmektir." diyebilen ender şahsiyetlerden biridir. Ancak, ne zaman onun adı anılsa benim ilk aklıma gelen şairimizin şu sözü oluyor: **"Türkçenin çekilmediği yerler vatanıdır."**

Nâbî ne güzel söylemiş:

*"Sözde darb-ı mesel irâdına söz yok ammâ
Söz odur senden kala bir darb-ı mesel."*

Atasözünün Türkçedeki yeri çok önemlidir, âmennâ... Ama-Nâbî'nin dediği gibi- esas olan sizden geriye bir atasözünün kalmış olmasıdır. Kim bilir, belki de Yahya Kemal'i büyük üstat yapan onun atasözü niteliğindeki beyit ve vecizeleridir.

Dilerseniz Yahya Kemal'in Türkçeye dair söz konusu ettiğimiz vecizesinin geçtiği satırları birlikte okuyalım:

"Vatan fikri bizde daima vardı; fakat Namık Kemal'in, bu fikri kalbimizde yeni bir nefesle uyandırdığı günden beri daha uyanığız. Onun

vatan fikrini uyandırdığı gibi, bir diğer Türk şairi çıkıp da lisan fikrinin kutsiliğini uyandırsaydı, bize gösterseydi ki bizi ezelden ebede kadar bir millet halinde koruyan, birbirimize bağlayan bu Türkçedir, bu bağ öyle metin bir bağdır ki vatanın hudutları koptuğu zaman bile kopmaz, hudutlar aşırı yine bizi birbirimize bağlı tutar; Türkçenin çekilmediği yerler vatanıdır, ancak çekildiği yerler vatanlıktan çıkar, vatanın kendi gövde ve rûhu Türkçedir." (Yahya Kemal: Edebiyata Dâir, İst. 1971, s. 83)

Evet, vatanın rûhu Türkçedir. Ve nerede o rûh varsa orası vatandır. Ortadoğu, Balkanlar ve Orta Asya'da nice toprak parçası var ki bugün bizim fizikî hudutlarımız dışında kalmıştır. Ama oraları gidip geziniz, nerede Türkçe konuşan varsa orasını vatanınız hatta eviniz, etrafınızdakileri de kardeşleriniz olarak göreceksiniz. Bu haleti rûhiyeyi bizzat yaşayanlar eminim Yahya Kemal'in "Türkçenin çekilmediği yerler vatandır" sözünü çok daha iyi anlayacaklardır.

Yazımızın başında Yahya Kemal'in büyük bir şair olduğunu söylemiştik. Bu büyük şairden ilk anda hatırlayabileceğim bir şiir ne olabilir acaba, diye hafızamı yokladığımda şu beytin zihnimde canlandığını gördüm:

*"Ölenler öldü, kalanlarla muztarib kaldık,
Vatanda hor görülen bir cemâatiz artık."*

Bu beyti, gençliğimizde heyecanla takip ederek yayımlandıkça alıp okuduğumuz "1000 Temel Eser" serisinde çıkan Yahya Kemal'in "Eğil Dağlar" adlı eserini tanıtan Nihad

Sami Banarlı'nın, söz konusu kitaba yazdığı takdim yazısında görüp ezberlemiştik. Beytin devamında şair şöyle diyordu:

*"Kalanlar, ortada, genç, ihtiyar, kadın, erkek
Harâb olup yaşıyor tâl'in azâbıyla,
Vatanda düşmanı seyretmek ıztırâbıyla."*

Burada sözü edilen düşman, mütareke yıllarında vatanımızı işgal eden İtilaf Devletlerinin güçleriydi. Yani Yahya Kemal vatanda haricî düşmanları seyretmekten mustarıpti. Ne garip bir tecellidir ki bugün bizler vatanda hem dış düşmanları hem de iç düşmanları görmekten mustarıbiz.

Sözün özü; Yahya Kemal: "Bu dil ağzımda annemin sütüdür." dediği güzel Türkçesini özellikle 20. yüzyılın ilk yarısında acımasızca tasfiye edilmeye çalışılan millî rûhun emrine vererek şiir ve nesirleriyle kültürel değerlerimizi korumaya çalışmış ve bu mesaisinde de büyük ölçüde başarılı olmuştur. Vefatının 50. yıl dönümünde Yahya Kemal'i rahmetle anıyoruz. Ruhu şâd olsun...

HAYATIN SATIR ARALARINDA BİR ADAM: YAHYA KEMAL

Bedia KOÇAKOĞLU*

Bir şehir düşünün, bir şairin ruhunda yıllar yılı titreyen, kayıp bir şehir. Öyle bir şehir ki geleceğin yıldızlı semasının en önemli varisi “havası ve toprağı Müslümanlık rüyası ile dolu bu şehirde doğdu. Doğarken kulağına ezan okundu, evlerinin odalarında namaza durmuş ihtiyar nineler gördü. Mübarek günlerin akşamları bir minderin köşesinde okunan kuranın sesini işitti. Bir raf üzerinde duran Kitabullah’ı indirdi, küçük elleriyle açtı. Gül yağı gibi bir ruh olan sarı sahifelerini kokladı. İlk ders olarak besmeleyi öğrendi. Kandil günlerinin kandilleri yanarken, ramazanların, bayramların topları atılırken sevindi. Bayram namazlarına babasının yanında gitti, camiler içinde şafak sökerken Tekbirleri dinledi. Dinin böyle bir merhalesinden geçti”¹ ve büyük şair, büyük bir şair olmadan önce Türk oldu.

“Üsküp ki Yıldırım Beyazıt Han diyarıdır,
Evladı Fatihana onun yadigârıdır”

(Kaybolan Şehir)

diyerek mısralaştırılan bir şehirde, tarih 2 Aralık 1884, günlerden Salı. O gün nadir görülen bir kar yağar Üsküp’e. Bin yıldan uzun sürecek gibi görünen bu kar, bin yıldan uzun sürecek bir bestenin habercisidir aslında. İshakiye mahallesinde Adile Hanım’ın konağında, sağ taraftaki arka odada, sabaha karşı Nişli İbrahim Naci Bey ile Nakiye Hanım’ın bir oğlu olur. Adını Ahmet Ağâh koyarlar. Bu küçük çocuk belki yüzlerce yıl bestesi söylenecek büyük şair

Yahya Kemal’dir.

“Annemin resminden mahrumum. Onun bir resmi hayatımın en büyük yadigârı olurdu. İslam tesettürünün en şedid bir muhitinde doğduğu, yaşadığı ve öldüğü için bir resmini bırakmadan kayboldu”² diyor Yahya Kemal. Şairin hayatında ve sanatındaki en büyük etkilerden birisi annesidir. Kendisinin orta boylu, kumral, semizliğe meyyal bir bünye olarak tarif ettiği Nakiye Hanım, çok hisli ve asabi bir kadındır. Okuma yazma bilmez ama beş vakit namazındadır. Küçük Ahmet, dini ve milli terbiyesini bu kadından alır. Zira annesi oğluna sık sık Muhammediye okur, Kur’an öğretir. Yıllar sonra şair:

“Üsküp’te kabr-i madere olsun bu nev gazel
Bir tuhfe-i bedi-i beyan-ı Muhammedi”

(Ezan-ı Muhammedi)

diyerek, kendisinden Muhammediye dinlediği annesinin ruhuna “Ezan-ı Muhammedi” şiirini gönderecektir. Şair Sermet Sami Uysal’la bir sohbeti sırasında bu dini etkinin 16 yaşına kadar sürdüğünden, bu yaşa kadar düzenli olarak namaz kıılıp, oruç tuttuğundan bahsedecektir.

Annesi 1895 yılında Ahmet Ağâh 11 yaşında iken veremden ölür. Bu ölüm onun hayatında önemli bir yer tutar. “Annem ölmüştü. Çıldırılmış bir haldeydim. O anda ölmek, intihar etmek istiyordum. Bu müthiş yokluğa, bu derin acıya tahammül

Babası İbrahim Naci Bey

* Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Araştırma Görevlisi.

edemiyordum. Bir deliyi tutar gibi sımsıkı tutuyorlardı, yüzümü yıkıyorlardı. Heyhat ki ıstırabım durmuyordu.”³ diye anlatıyor şair bu ölümü. Ruhunu korkunç bir fırtına gibi saran bu olayın etkisi yıllar sonra şiirlerinde bazen açık, bazen kapalı bir şekilde kendini gösterecektir.

*“Annemin naşını gördümdü
Bakıyorken bana sabit ve donuk gözlerle
Acıdan çıldıracaktım
Aradan elli dokuz yıl geçti
Ah o sabit bakış elan yaradır kalbimde”*

(Ufuklar)

Bazen de bu acı başka birinin hayalinde oturur şairin yüreğine. Adına Leyla der ama Nakiye Hanım’ın ruhudur onda yaşayan.

*“Evi rüzgâr gibi bir sır gezdi
Herkes endişeli bir şey sezdi
Bir sabah söyledi son sözlerini
Yumdu dünyaya ela gözlerini
Koptu evden acı bir vaveyla
Odalar inledi “Leyla, Leyla”*

(Nazar)

Yahya Kemal hatıralarında babasına pek yer vermez. Şiirlerinde de babası ile ilgili herhangi bir mısraa rastlamak mümkün değildir. Bunda annesinin ölümünden babasını sorumlu tutması önemli bir rol oynuyor gibi gözükmektedir. “1895’ten sonra babam kötüleştii. Onun yüzünden annem bedbaht ve müteverrim oldu. İki sene sonra da öldü.

Üsküp'teki evi

Kocasının akşamcılığından manen ve maddeten bedbahttı.

Babam iki de bir de Selanik’e gider gelir oldu. Annem babamın bu halinden şiddetle muzdaripti. Babam annemin çeyizlik eşyasını hammallarla tellallar çarşısına gönderdi, haraç mezat sattırdı. Bu darbe annemi yatağa serdi.”⁴ diyerek babasından bahseden şairin anılarında babasının yeri pek de iyi değildir. Hatta Adile Ayda’nın verdiği bilgiye göre İ. Naci içkili geldiği bir gün annesini dövmüş ve saçlarını da yakmıştır.

Böyle bir ortamda küçük Ahmet Ağâh, 5 yaşına gelince annesinin ısrarıyla Mahalle Mektebine verilir. Yıllar sonra bile ardından bol bol küfredeceği Gani Hocayla ilk tanışması evlere şenlik doğrusu. Hoca öncelikle Elifba cüzünden bir harfi belletir bizim Ağâh’a. Ardından şeker mürekkebe batırıp, küçük çocuğa yalattır. Amaç okumayı çabuk sökmesidir. Ancak o, muhtemelen şeker yalarmış gibi yapar. Çünkü tam üç yıl okumayı sökemez. Velhasıl Mahalle Mektebinde bu üç sene A. Ağâh’ın her bayram Gani Hoca’nın siparişi üzerine ona baklava taşınmasıyla geçer. Ardından babası Ahmet’i o dönem Gâvur Mektebi diye anılan Ali Galip Efendinin modern eğitim verdiği Mektebi Edeb’e gönderir ve çocuk şaşılacak bir hızla üç günde okumayı söker. Şair çocukluğunun bu günlerini yıllar sonra şöyle mısralaştıracaktır:

*“Balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum
Her lahza bir alev gibi hasretti duyduğum
Kalbimde vardı “Byron”u bedbaht eden melal
Gezdim o yaşta dağları, hulyam içinde lal”*

(Açık Deniz)

Bu çocukluk günlerinin ardından, babası annesinin ölümüyle ikinci hanımla evlenince Ahmet Ağâh’a İstanbul yolu görünür. Yirmili yaşlara yaklaşan bu genç delikanlı İstanbul’da şiirle ilgilenmeye başlar. İlk şiirini bu yıllarda *İrtika*’da Ağâh Kemal adıyla yayınlamış.

İrtika'da başka şiirleri de yayınlamaya başlayan Ahmet Ağâh artık şairliğin tadını alır. Ancak zaman yasaklar devridir. Zaten Paris'e hayranlık duyan bu genç şair adayı dönemin baskısına da dayanamayarak, bir gece Memphis vapuruna binerek hayaller şehri Paris'e firar eder. Bu yolculuk aslında biraz da Ahmet Ağâh'tan Yahya Kemal'e doğru yapılır. Zira şair, yolculuk sırasında hüviyetini değiştirerek kendisine Yahya Kemal adını verir.

Y. Kemal, Paris'te iken kendisini derinden sarsacak hadiseler yığını ile karşılaşır. "Paris'e geldiğim yıllar talebe mitinglerine gidiyordum. Balkan Harbi arefesinde bizim azınlıklar, Rumlar, Bulgarlar büyük büyük mitingler tertip ediyorlardı. O sırada bizim Jöntürkler de Abdülhamid'i yıkmakla meşguldüler. Bundan Türk milletinin haberi bile yoktu. Ama ben baktım: Bu Rumların, Bulgarların yıkmak istedikleri Abdülhamid değil başka bir şey. Bunlar Türk Milletini yıkmak istiyorlar. 'Demek Türk milleti diye bir şey var' dedim. Bu nasıl bir millettir? Mazisi, tarihi nedir? Bunları öğrenmek için kitaplar karıştırmaya başladım" diyen Yahya Kemal aynı zamanda Science Polituqe Mektebinde Albert Sorel'den de tarih dersleri alır. Hocasının "Biliniz ki henüz iki şey keşfedilmemiştir: Coğrafyada kutuplar ve tarihte Türk" cümleleri şairi derinden sarsar. Bu cümle ile Türk tarihi merakı iyice artan şair Camil Julien'in bir cümlesiyle irkilir: "Fransız milletini bin yılda Fransız toprağı yarattı."⁵ Paris'e şiirler yazan, İstanbul'dan, öz vatanından ruhundaki muhacirlik duygularıyla kaçan çocuk, aynı tarih ve coğrafyaya artık vatansız bir adam olarak dönecek ve bir zamanlar:

*"Pariste genç iken koyu Baudelaire-perest idim
Balkonla, yolculukla, güzellikle mest idim"*

derken artık:

"Bir gün veda edip o diyarın hayatına

Döndüm bütün bütün vatanın kâinatına"

(Büyü Şiir)

diyecektir.

Paris macerasının ardından Yahya Kemal, kendisini bir kadın edasıyla sarıp sarmalayan İstanbul'a döner. Bu şehir onun için gerçek bir sevgili olur yıllar yılı. Şairin birçok şiirine ilham veren İstanbul, her semti ile onun satırlarına nakşolur. Gurbet en çok da İstanbul'dan ayrılmaya gurbettir:

*İdadi
talebesi
Yahya
Kemal*

*"Yıllarca uzaklarda yaşarken
İstanbul'u hicranla tahayyül beni yordu
Yer kalmadı beynimde hayale
İstanbul'a artık bu dönüş son dönüş olsun
Son yıllarım artık
Geçsin o tahayyüllerimin çerçevesinde"*

(İstanbul Ufuktaydı)

ve şair sadece gurbetten dönüşü değil ahretten dönüşün ucunu bile bu büyüğü şehre çıkarır:

*"Gelmekçün ikinci bir hayata
Bir gün dönüş olsa ahretten
İstanbul'a dönmek isterim ben"*

(Bedri'ye Mısralar)

İstanbul'a gelince Nev-Yunanilik akımı çerçevesinde şiirler kaleme alan büyük şair Yakup Kadri ile yakın bir dostluk kurar. Ancak zamanla Yunan mitolojisinin etkisinden

kurtulan Y. Kemal, bir sebepten Yakup Kadri ile de köprüleri atar. Hatta ona o kadar kızar ki kendisini düelloya davet eder. Bu davetiye mektubunu da Tanpınar ile Yakup Kadri'ye ulaştırır. Ancak onun mektuba cevap vermemesiyle olay tatsız bir hal almadan kapanır. Yakup Kadri'nin anlattığına göre şair aynı mektuptan Falih Rıfkı'ya da göndermiştir.

Yahya Kemal İstanbul hayatında artık Türklük bilinci ile donanmıştır. Bir vakitler ta Üsküp'te annesi Nakiye Hanım'ın dizleri dibinde Kur'an ve Muhammediye dinleyen çocuk kendi özüne dönmüştür. O artık Türk ve Müslüman vatandaşlarının arasındadır:

*"Sizlersiniz bu anı ışıklarla Türk eden
Eksilmesin şu mutlu şafaklar bu ülkeden
Gönlüm dilim kanım ve mizacımla sizdenim
Dünya ve ahirete vatandaşlarım benim."*

(Üsküdar'ın Dost Işıkları)

Yurt dışında uzun yıllar kalan ama her ne olursa olsun vatandaşlarından kopamayan, onların arasına karışmaktan mutluluk duyan, anne-

si tarafından gördüğü İslami terbiyenin tesirini yıllar sonra bu büyük şair derinden derine duyar. Hatıralarından birini nakledeyim:

"Dört sene evvel Büyüka'da oturuyordum. Bayramda bayram namazına gitmeye niyetlendim. Fakat Frenk hayatının gecesinde sabah namazına kalkılır mı? Sabah erken uyanamamak korkusu ile o gece hiç uyumadım. Vakit gelince abdest aldım. Büyüka'nın mahalle içindeki sakit yollarından kendi başıma camie doğru gittim. Vaiz kürsüde vaaz ediyordu. Ben kapıdan girince bütün cemaatin gözleri bana çevrildi. Beni daha doğrusu bizim nesilden benim gibi birini camide gördüklerine şaşıyorlardı. Orada o saatte toplanan ümmet-i Muhammet içine bir yabancıyı geldiğini zannediyordu. Ben içim hüznle dolu yavaş yavaş gittim. Vaazı diz çöküp dinleyen iki hamalın arasına oturdum. Kardeşlerim Müslümanlar bütün cemaatin arasında yalnız benim vücudumu hissediyorlardı. Ben de onların bu nazarlarını hissediyordum. Vaazdan

Elçi Yahya
Kemal
(Pakistan)

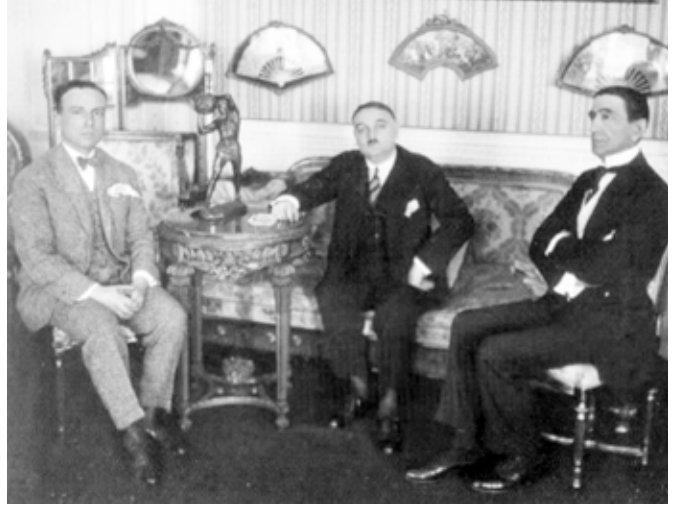
sonra namazda ve hutbede onların içine karışıp Muhammed sesi kulağıma geldiği zaman gözlerim yaşla doldu. Onlarla kendimi yek-dil, yek-vücut olarak gördüm. O sabah o Müslümanlığa az aşına Büyükkada'nın o küçük camii içinde şafakta aynı milletin ruhlı bir cemaati idik. Namazdan çıkarken kapıda yanımda Reşid Akif Paşa durdu. Bayramlaşmayı unutarak elimi tuttu: "Bu bayram namazında iki defa mesudum. Hamdolsun sizlerden birini kendi başına camie gelmiş gördüm. Berhudar ol oğlum. Gözlerimi kapamadan evvel bunu görmek beni müteselli etti." Hem geldiğimi hem bayramımı tebrik etti. Yanındaki eski adamlar da onun gibi tebrik ettiler. Bu basit hadiseden pek samimi olarak mahzuzdular. O sabah gönülüm her zamandan fazla açıldı."⁶

Sanatçı, bu duygularında o kadar samimidir ki bu devletin temelini bu manevi ortamlarda bulur. Bir gezisini şöyle anlatır:

"Yine bir gün padişahlarımızın Topkapı Sarayında Revan Köşkü'nü ziyaret ediyordum. Uzaktan Kur'an okunuyordu. Yavaş yavaş sese doğru yaklaşırken nereden geldiğini ziyaretimde rehber olan zata sordum. Dedi ki: Hırka-i Saadet dairesinden geliyor.

Peygamberimizin hırkasını sakladığımız cennet gibi yeşil bir odanın Türkkârı penceresi önünde durduk. İçerde iki hafız vardı. Biri ellerini kavuşturmuş gözlerini yummuş oturuyordu, diğeri diz çökmüş müsterih ve yüksek bir sesle okuyordu, rehberime sordum: Hırka-i saadet önünde Kur'an ne zaman okunur? Dedi ki: dört asırdan beri her saat, geceli gündüzlü.

Yavuz Sultan Selim'in Hırka-i Saadet'i Mısır'dan getirip bu odadaki mevkiine koyduğundan beri kırk hafız nöbetle Kur'an okur. Türk tarihinde bir dakika bile buradaki Kur'an sesi kesilmemiştir.

Elçi Yahya Kemal (İspanya)

Gezintilerimde bir hakikat keşfettim. Bu devletin iki manevi temeli vardır. Fatih'in Ayasofya minaresinden okuttuğu ezan ki hala okunuyor. Selim'in Hırka-i Saadet önünde okuttuğu Kur'an ki hala okunuyor.

Eskişehir'in, Afyonkarahisar'ın, Kars'ın genç askerleri siz bu kadar güzel iki şey için döğüşünüz!"⁷

İstanbul'da edebi faaliyetlerin yanı sıra siyasetle de ilgilenmeye başlayan Yahya Kemal, 1922 yılında Lozan Konferansı'na basın müşaviri olarak katılır. 1923 yılında TBMM II. Dönem Urfa milletvekili seçilir. Ardından 1926 yılında Varşova elçisi olarak Rusya'ya gider. Kendisi şairler siyasetten anlamaz diye eleştirilir. Böyle söyleyenlere bir yazısında şöyle cevap verir: "Şu hayatta hiçbir şey olmayanlar bir şey olanları, bilhassa politika içinde görünce hemen taşlamaya başlar. Mesela 'Aman efendim, o şairdir.' Yahut da 'feylesoftur' diye hatta 'Mühendistir, doktordur' diye tensik etmeye çalışırlar değil mi? Nadanların bu halet-i ruhiyesi tahlil edilince anlaşılır ki politika yani bir milletin mukadderatının cereyanları tamamıyla şahsiyetsiz olanların elinde bulunmalıdır, demek istiyorlar. Ben bu nazariyeyi, tersine çevirerek bir parlamentonun içinde hiçbir mesleğe

veya meziyete muzaf olmayan bir kimse görünce: 'Bu adam politikayla uğraşamaz, dışarı atınız. Çünkü kendisi hiçbir şey değildir.' demek isterdim."⁸

Diğer elçiliklerinde de göreceğimiz üzere şair buralardaki vaktini gezerek, görerek ve ilham perilerinin peşinde koşarak geçirir. Ama hep bir özlem vardır içinde. Varşova'nın şaire en güzel hediyesi sanırım "Kar Musikileri"dir. Yıl 1927. Her zamanki gibi karlı bir Varşova gecesi. Ama bu sefer kar Yahya Kemal'in satırlarından yağıyor şehre.

*"Bin yıldan uzun bir gecenin bestesidir bu
Bin yıl sürecek zannedilen kar sesidir bu.*

*Bir kuytu manastırda dualar gibi gamlı
Yüzlerce ağzdan koro halinde devamlı*

*Bir erganun ahengi yayılmakta derinden
Duydumsa da zevk almadım İslav kederinden*

*Zihnim bu şehirden bu devirden çok uzakta
Tanburi Cemil Bey çalıyor eski plakta"*

(Kar Musikileri)

Yıl 1929. Şairin Madrid Büyükelçiliği yılları. Büyük muharririn gezmenin, eğlencenin, içkinin dibine vurduğu zamanlar. Bakınız İspanya sefaret kavasası Mustafa Efendi yıllar sonra Yahya Kemal'i nasıl anlatıyor: "Sokaklarda dolaşmayı severdi. Sefaret arabasına binmezdi. Beni de alır yaya olarak, yola çıkardık. Ben çat pat İspanyolca konuştuğum için bana tercümanlık yaptıyordu. Sokakta dolaşır, şehrin her tarafını gezerdik. Bir de adamları durdurup konuşmayı severdi. Onlara sualler soruyorlardı. Ne bileyim ben geçmiş zaman... Mesela sor şu adama derdi. Nerde çalışıyor, kaç para alıyor?"⁹

Sanatçı yıllarca gurbette yaşayınca, insan özlemi duymuş olmalı. Ama İspanya. Şaire ne ilhamlar vermiş. Türk edebiyatı bu şehir sayesinde ne güzel sesler işitmiş:

"Zil, şal ve gül. Bu bahçede raksım bütün hızı

Şevk akşamında Endülüs üç defa kırmızı

*Aşkın sihirli şarkısı yüzlerce dildedir
İspanya neşesiyle bu akşam bu zildedir.*

(Endülüs'te Raks)

Bununla beraber "Madrid'de Kahvehane", "Sicilya kızları" gibi şiirleri de bu şehrin ilhamıyla kaleme alınmıştır. Son olarak Madrid büyükelçiliği yıllarındaki bir anısını nakledeyim: Bir gün üstada çakırkeyif bir zamanında Türkiye'mizin nüfusunu sormuşlar. Hiç düşünmeden 80 milyon demiş. Davetlilerden biri, efendim bu günlerde bir gazetenin verdiği bilgiye göre ülkenizde yeni nüfus sayımı yapılmış. Toplam nüfusunuz 15 milyon imiş, demiş. Yahya Kemal yine hiç düşünmeden cevap vermiş, ben ölenlerimizi de saydım. Cevabım doğrudur. Zira biz onlarla bir arada yaşarız.¹⁰

Büyük şair İspanya büyükelçiliğinin ardından 1932'de ülkeye tekrar döner. 1934'te Yozgat, 1935'te Tekirdağ, 1946'da İstanbul milletvekilliği yapar. Ardından 1947 yılında Pakistan büyükelçiliği görevi ile tekrar yurt dışına çıkar. Şair bu elçilik görevinden sonra artık emekliye ayrılır ve yurda döner.

Hayatı severek, duyarak ve coşarak yaşayan bir adamın yaşlılığı kabul edip bir kenara çekilivermesi elbette kolay olmayacaktır. "Yaşamak zevki nedir bilmez ölümden korkan" (O Rüzgâr) diyerek meydan okusa da her şeye elbette o da başlanıp, yalnızlaşacaktır. O, hayatının son demlerine doğru yaklaşmış, ömrü gurbette geçmiş, evsiz, ailesiz, yersiz, yurtsuz bir adamdır.

*"Gurbet nedir bilir mi o menfaya gitmeyen
Ey gurbet, ey gurubu ufuklarda bitmeyen
Ömrün derinliğinde süren kaygı günleri
Yıllarca fakr içinde hayatın hüznüleri"*

(Gurbet)

diye başlayan satırlarda yalnızlığı dramatik bir kertede yaşayan şairin çoğu mısraında gurbet ve yalnızlık

duygusu kendini hissettirir. Aslında o, çoğu edebiyatçıdan çok daha rahat bir hayat yaşamış, parasal kaygı çekmemiştir. Ama şair, yıllar sonra kendi haline acıyacak kadar hayatı hüznle geçirmiştir.

*"Gurbette duyduğum sonu gelmez hüznüleri
Yaprakların döküldüğü hicranlı günleri
Andım birer birer acıdım kendi halime"*

(Hüzün ve Hatıra)

Yahya Kemal ancak yaşlılık döneminde hayatının muhasebesini yapar ve ruhunda bir ağrı duyar.

*"Ruhunla karşı karşıya kaldım o med günü
Şekvanı dinledim ezeli muzdarip deniz
Duydum ki ruhumuzla bu gurbette sendeniz
Dindirmez anladım bunu hiçbir güzel kıyı
Bir bitmeyen susuzluğa benzer bu ağrıyı"*

(Açık Deniz)

Bu, vatandan yıllar yılı ayrı kalmanın, evsizliğin ağrısıdır. Ama yine de şairi mutlu eden bir tek duygu kalmıştır şükür ki:

*"Tenha sokakta kaldım oruçsuz ve neşesiz
Yurdun bu iftarından uzak kalmanın gamı
Hadsiz yaşattı ruhuma bir gurbet akşamı
Bir tek düşünce oldu teselli bu derdime
Az çok ferahladım ve dedim kendi kendime
Onlardan ayrılış bana her an üzüntüdür
Mademki böyle duygularım kaldı, çok şükür"*

(Atik-Valde'den İnen Sokakta)

Diyor ki büyük üstad:

*"Yaşayan her fani
Yaşayan ruh özler
Her sıkıldıkça arar
Dar hayatında ya dost ufku ya canan ufku"*

(Ufuklar)

Yahya Kemal ta Üsküp'teki evinden çıkıp bir daha eve dönmemiştir. Çevresindeki dost kalabalığına rağmen o hep yalnızlığın boşluğunda kıvranan bir adam olmuştur. Her ne kadar şiirlerinde bu yalnızlığı çok fazla dile getirmese de yakın dostları onun pençesinde olduğu bu derin kimsesizliği sık sık anlatırlar. Bunun sebebi ilk gençlik çağından itibaren sıcak bir aile hayatından uzak ve yoksun olarak büyümesidir. Ömrü otel odalarında, kahvelerde, meyha-

nelerde geçmiş, ev ve aile sıcaklığından uzak kalmış bir insanın yalnızlık dramı vardır onda. Bir gün bir dostuna bakın neler söyler: "Aziz Tan-yol, ben hayatta üç hata yaptım. Bunları senin de yapmanı istemem. Büyük şair, büyük edip olmaktan daha önemli üç şey vardır. Birincisi evlenip bir yuva kurmak, ikincisi bir ev sahibi olmak, üçüncüsü bir tarafta kimseye muhtaç olmayacak kadar parası bulunmak. Ben bunların üçünü de yapamadım. Akşam oldu mu dostlar dağılır, evlerine gider. Ben şu otel odasında yalnızlığı bütün dehşetiyle duyarım. Ne şiir, ne kitap ve ne de dostlarım beni bu yalnızlıktan çekip alabilirler."¹¹

1957 yılında Yahya Kemal şiddetli bir kanama ile hastaneye kaldırılır. Şişmanlık, şeker ve tansiyonla mücadele ederken bir de yüz felci geçirir. Bunu atlattı derken tekrar kanamaları başlar. Şiddetli kansızlık baş gösterir. 1958'de tedavi edilmek üzere Cerrahpaşa hastanesine yatırılır. Orada 3 hafta tedavi görür. Kendisine sık sık kan verilir. Ancak bir türlü kanama ve buna bağlı olarak kansızlığın önüne geçilemez. Bunun üzerine Paris'e gönderilir. Ancak orada da net bir sonuç elde edilemez ve biraz iyileşmeye yüz tuttuğu bir sırada yurda tekrar döner. Ama ölüm şairimizi bir gölge gibi izlemektedir. O, hayal etmek istemese de ölüm gerçeği çok yakınındadır artık:

Defnedilirken...

*“İnsan bilir cihanda nedir ömrünün sonu
Ömründe bir dakikacık hayal etmez onu*

*Hiç şaşmayan saat gibi işler durur kader
Bir gün saat çalar çok uzaktan gelir haber*

*Artık güneş görünmez olur gök bulutludur
Rahatça dal ölüm sonu gelmez bir uykudur.”*

(Geçiş)

“Zahmetli yolculukla yaşım vardı yetmiş” (Düşünüş) diyen Yahya Kemal, “Bu defa farkına vardım ki ihtiyarlamışım/ Hayatı bir camın ardından gösteren tılsım/ Bozulmuş anlıyorum çıktığım seyahatte” (Yol Düşüncesi) cümleleriyle yaşlılığı kabullenip, artık ölüm üzerine şiirler yazacak, hayranlarının kabul etmekte zorlanacağı bu gerçeği öncelikle kendi içine sindirmeye çalışacak, ölüm rüyalarına bile girer olacaktır:

*“Gördüm ölüm diyarını rüyada bir gece
Sessizlik ortasında gezindim kederlice*

*Geçtikçe bembeyaz gezinenler üçer beşer
Bildim ki ahiret denilen yeredir beşer.”*

(O Taraf)

30 Ekim 1958, gece yarısı büyük şairin dudakları kıpırdıyor Cerrahpaşa Hastanesi’ndeki yatağında. Başucunda yakın dostu Asım Sönmez. Diyor ki büyük usta: “Allah’tan son bir yıl daha ömür dilerim Asım. Birtirmem gereken beş gazelim var.” Ancak bu iyi dilek kabul olmayacaktır. Son anlarında nedendir bilinmez

hep Baki’nin bir mısraını mırıldanır durur:

“Allah’adır tevekkülümüz itimadımız”

Ve 1 Kasım saat 9.50 büyük şair hayata gözlerini kapar. Cenaze 2 Kasım 1958 tarihinde Cerrahpaşa Hastanesi’nden alınarak, Fatih Camii’ne getirilir. Öğle namazına müteakip cenaze namazı kılınarak, üniversite merkez binası önündeki bir törenle ebediyete uğurlanır.

*“Ölüm asude bahar ülkesidir bir rinde
Gönlü her yerde buhurdan gibi yıllarca tüter
Ve serin serviler altında kalan kabrinde
Her seher bir gül açar, her gece bir bülbül öter.”*

(Rindlerin Ölümü)

İşte Rumeli mezarlığında, hep kaçmaya çalıştığı muhacirlik duyguları içinde evsiz ve yalnız bir adam, Yahya Kemal Beyatlı. Geriye kalansa ondan şiir, hatıra, makale ve en önemlisi vatan ve millet aşkıyla dolu kocaman bir yürek. Özel bir lisede hocalık yaptığım zamanlarda bir öğrencim: “Hocam Yahya Kemal hani bayram namazına kalkabilmek için gece hiç uyumamış ya belki o yüzden cennete gitmiştir ne dersiniz?” demişti umut dolu gözlerle. O öğrencimin içten ve samimi duasına katılıyorum. Ruhun şad olsun büyük üstat.

DİPNOTLAR:

1 Yahya Kemal, *Aziz İstanbul*, Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1964, s. 121.

2 Ahmet Kabaklı, *Mehmet Âkif, Yahya Kemal, Necip Fazıl ile Sobbetler II*, Türk Edeb. Vakfı Yay., İstanbul, 1987, s. 134-135.

3 a.g.e., 139.

4 Adile Ayda, *Yahya Kemal, Kendi Ağzından Fikirleri ve Sanat Görüşleri*, Ajans Türk Yayınları, Ankara, 1962, s. 59-60.

5 Ahmet Kabaklı, *Mehmet Âkif, Yahya Kemal, Necip Fazıl ile Sobbetler II*, Türk Edeb. Vakfı Yay., İstanbul, 1987, s. 142, 147, 150, 152.

6 Yahya Kemal, *Aziz İstanbul*, Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1964, s. 123.

7 a.g.e., s. 120.

8 Yahya Kemal, *Mektuplar, Makaleler*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1990, s. 83.

9 Adile Ayda, *Yahya Kemal, Kendi Ağzından Fikirleri ve Sanat Görüşleri*, Ajans Türk Yayınları, Ankara, 1962, s. 59-60.

10 Süheyl Ünver, *Yahya Kemal’in Dünyası*, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1980, s. 130.

11 Cahit Tanyol, *Türk Edebiyatında Yahya Kemal (İnceleme ve Anılar)*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1985, s. 168-170.

YAHYA KEMAL ve MİLLÎ TARİHİMİZ

Ali IŞIK

Ölümünün 50. yılı olması hasebiyle (öl. 1 Kasım 1958) 2008 yılı kendisine hasredilen Yahya Kemal Beyatlı, Türk Edebiyatı'nın önemli şairlerdendir. Nesir sahasında da güzel eserleri bulunmasına rağmen şairliğiyle isim yapması, şair yaradılışlı oluşu ve şiirdeki büyük yeteneği ile açıklanabilir. "Bu dil ağzımda annemin sütüdür" cümlesinde güzel bir söylemle nitelediği pürüzsüz ve sade Türkçe ile söylenmiş şiirlerinde kelimeleri mısralara ipliğe inci dizer gibi dizmiş, bu sayede ismini ölümsüzleştirmiştir. Fakat onun şiirdeki büyüklüğünü sadece yeteneğiyle sınırlamak, şiirlerine maya olan diğer hususiyetleri göz ardı etmek olacaktır. Şiirin, bu şiirin mayasındaki musiki, engin tarih kültürü ve geçmişe olan saygıyla birlikte değerlendirildiğinde daha bir anlam kazanacağını söyleyebiliriz.¹

Yahya Kemal Beyatlı, edebiyatın yanında tarihe de oldukça çok ilgi duymuştur. Onda tarih ilgisinin uyanması Paris'teki öğrencilik yıllarına dayanır. Yahya Kemal Paris'teki son yıllarında Ecole Libre des Sciences Politiques (Siyasal Bilgiler Fakültesi)'de hocası tarihçi Albert Sorel'in dersleriyle tarihi milliyetçi bir şuurla düşünmeğe başlamıştı.

Albert Sorel'in günün birinde kendisine söylediği şu cümle onda harikulade bir tesir icra etmiştir: "Dünyada daha keşfolunmamış iki meçhul var: Bunlardan biri coğrafyada kutup, diğeri de tarihte Türklük!"²

Sorel'in bu sözü ona tarih orta-

sında Türklüğü aramak ve bulmak gibi sonsuz bir heves vermişti. Yahya Kemal'e göre Türklüğü bütün Asya'da aramak, müphem bir çalışma idi. O, asıl Türkiye'deki Türklüğü; ne zaman, nerelerden ve nasıl geldiğini ve Anadolu'ya geldikten sonra, nasıl tekevvün ettiğini (vücuda geldiğini, var olduğunu) merak ediyordu.

Bu bahisleri önce Frenk kitaplarından okuyor, sonra aynı mevzular üzerinde bilgi edinmek için Türkçe eserler arıyordu. Bir gün bir mecmuada Fustel de Coulanges'in en esaslı talebesi olan tarihçi Camille Julien'in tekrarladığı ışıklı bir cümle okumuştur. Bu cümle: "Fransa'nın toprağı bin yıl içinde Fransız milletini yarattı" diyordu. Acaba bizi de 1071'den sonra zabt ve istila edilen, yerleşilen Türkiye toprakları mı yaratmıştı?

Yahya Kemal, Fustel de Coulanges'in "Fransa'nın menşelerini aramak için bulduğu usule dikkat etmiş, bu usulle anavatanda Türklüğün asırlarını aramak, taramak, eserlerini tespit etmek ihtiyacını duymuştu. Bu gayeye varmak için Selçuk ve Osmanlı asırlarını, nazariyelerinden sıyrarak, evvela yıl sırasıyla, mümkün değilse, devir ve nesil sırasıyla vak'alar sırasıyla iyice öğrenmek lazımdı.³

Yahya Kemal'deki "menşe/kök" endişesi, bir gece, bir ziyaret dönüşü, İstanbul/Kocamustafapaşa izlenimleri üzerine hislerinden şöyle tezahür edecektir:

*Kopmuşuz bizler o öz varlık olan manzaradan.
Babseder gerçi duyanlar bir onulmaz yaradan;*

*Derler: İnsanda derin bir yaradır köksüzlük;
Budur âlemdede hudutsuz ve hazin öksüzlük.*

*Sızlatır bâzı saatler dayanılmaz bir acı,
Kökü toprakta kalıp kendi kesilmiş ağacı.*

*Rûh arar başka teselli her esen rüzgârda.
Ne yazık! Doğmuyoruz şimdi o topraklarda!⁵*

Yahya Kemal'de bu etkilerle başlayan Türk tarihi okumaları, ilk sefareti olan Varşova'da zirveye çıkar. O, Varşova sefareti günlerinde Abdülhak Şinasi'ye yazdığı bir mektupta tarih konusunda şunları ifade eder:

“... Bildiğiniz gibi, dört aydan beri Varşova'dayım. Çok sükûnlu bir hayat geçiriyorum. Sa'yi haricinde muttasıl okuyorum, edebiyatın sağlam ve sahih nev'i olarak nazarımda tarih kaldı. Şiir edebiyattan sayılmadığı için onu nadir ve müstakil bir cevher olarak bir tarafa bırakıyorum. Dediğim gibi, bir hayli eski tarih okudum. Şimdi, bu yaşımda daha iyi anlıyorum. Diyebilirim ki vatan-da millî teşekkülümüzü ilk defa iyi anladım. Etrafımda İstanbul kütüphaneleri bulunmadığına yanıyorum.

Yahya Kemal
Pariste...

İstanbul'da iken vaktimi beyhude geçirdiğimi az okumuş olduğumu idrak ediyorum.”⁵

Yahya Kemal, yazacağı şiirleri divan-ı eş'ar tarzında, İmparatorluğumuzun azametli zamanlarının muhtelif devirlerini, tarihî olaylarını, yaşayan kahraman ruhlu insanların simalarını duyuran bir tarih kitabının resimleri gibi bir albüm nevinde düşünür.

Yahya Kemal'in bu epik, bu destanî ve hamasî nice şiirleri yavaş yavaş ve birer birer ikmal edilerek ortaya çıktıkça bu muhteşem zamanların içindeki kahramanların ruhlarına akseden bir ışıkla millî bir vasfın humması içinde millî bir şiveye ve sırlarına ermiş oluyordu.⁶

Öte yandan en güzel ve en önemli tarih kitapları yalnız fişler üzerine istinat edilemez. En büyük tarih eserleri en derin şairlerin yazdıklarıdır. Bunun için denilebilir ki Yahya Kemal imparatorluk zamanlarımızın şuuruna en ziyade nüfuz ederek sırrına ermişti. Bu zamanlardan söz eden her musahabesi o geçmiş zaman parçalarını tekrar canlandırmış ve duyurmuş oluyordu. Her musahabesi bir tarih dersi oluyordu. Gerçi bir müddet kendisi için İstanbul Fakültesinde bir tarih kürsüsü ihdas olunması düşünülmüştü. Şerait. Kendisini tatmin edememiş olduğundan bu tarih konuşmaları tanzim edilmemiş ve bu dersler hiçbir zaman yazılmamıştır.

Şimdi ancak kendisinin tasavvur ettiği şekilde geçmiş bu zamanlar millî bir mevcudiyetin şiiriyle canlandırıldıkça millî tarihimiz duyuluyor.⁷

O, tarihin önemini yazı ve konuşmalarında da belirtmiştir. Onun tarihe verdiği önemi, Edebiyat Fakültesi öğrencilerine yaptığı şu konuşmayla daha iyi anlayabiliriz:

“Gençler!..

Şimdi sizlere bildiğiniz bir konu-

dan söz edeceğim. Buna rağmen siz Edebiyat Fakültesi öğrencilerine tarihle ilgili bir konuşma yapmayı uygun gördüm.

Bugün biz ecdadımızın bize bıraktığı vatan üzerinde yaşıyoruz. Osmanlı İmparatorları 1683'te Viyana kapılarına kadar gitmiş, Asya ve Afrika'yı kendi boyunduruğu altında yaşatmıştır. Görüyorsunuz ki, tarih daima gözlerimizin önündedir ve zaten önünde bulunmalıdır. Çünkü, edebiyat tarihsiz yapılmaz. Edebiyatsız bir tarih tasavvur edilemez. İşte bunun için bir üniversite gencinin bilmesi lâzım geldiği yegâne şey, tarihtir.”⁸

Yahya Kemal, Türk tarihini incelediğinde, olay hakkında tam bir bilgi sahibi olmak gayesiyle, yabancı tarihçilerin eserlerinden de faydalanmıştır.

Tarihin, yalnız milletlerin geçmişi hakkında bilgi vermekle yetinmeyerek, gelecek için de önemli rolü olduğunu belirtir. Geçmiş olaylardan insanların ders alması gerektiği, bütün tarihçiler tarafından kabul edilmiş bir prensiptir. Kendisi de bu prensibe bağlıdır.

Eski Şiirin Rüzgârıyla şöyle yüzeysel olarak okunduğunda dahi fark edileceği üzere, Yahya Kemal'e göre Türk tarihinin başlangıcı 1071 Malazgirt Savaşı'dır. Bu kabulünü bir konuşmasında şöyle belirtir:

“Benim için 1071'den evvelki devirlerimiz kabl-et tarih (tarih öncesi), fakat 1071'den sonraki devirlerimiz tarihtirler. Selçuk ve Osmanlı asırlarında Anadolu, Rumeli ve İstanbul'a manzara ve mimarî itibarıyla verdiğimiz şekli; lisanın yeni tecellisini, devlet ve medeniyetimizin yeniden yaratılışı ve yürüyüşünü; sanayimizin hariçten ve bir çiviye bile muhtaç olmadan vatan toprağından ve milletin eliyle yapılışını; ordumuzun bütün silahlarını, donanmamızın beş yüz sene bütün tahta, demir ve yelkenleriyle kendi

Cenaze töreninden...

elimizden çıkışını, hâsılı bütün terkihi şedid bir hayranlıkla idrak etmeye başlamıştım... Ancak bunu duymak ve hayal meyal görmek kâfi değildi. Yakından bilmek lazımdı. Bilmek için de en sağlam vesikaları okumaya ihtiyaç vardı. İstiyordum ki milliyetimizin tedkiki, hiçbir zaman inkâr edilemeyecek böyle sağlam vesikalarla tahlil ve terkihi edilsin. O kadar ki, asırlarca Türk gençleri bir vesikadan bir saniye bile şüphe etmesinler.”⁹

Türk tarihini ve özellikle Selçuklu ve Osmanlı tarihlerini incelemiştir. İstanbul'un fethiyle çok ilgilenmiş ve bu konuda birçok konferanslar vermiş ve yazılar yazmıştır.

DİPNOTLAR:

1 ZAVOTÇU, Yrd. Doç. Dr. Gencay, “Yahya Kemal Beyatlı'nın Neo-Klasik Şiirleri”, Koçeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (6) 2003, s. 138.

2 HİSAR, Abdülhak Şinasi, Yahya Kemal'e Veda, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1959, s. 39-40.

3 BANARLI, Nihad Sâmî, Resimli Türk Edebiyatı, MEB Basımevi, İstanbul, 1978, Faskül 15, (C. 2), s. 1170-1171.

4 Yahya Kemal, Kendi Gök Kubbemiz, Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları, (5. Baskı), İstanbul, 1974, s. 51-52.

5 HİSAR, age. s. 41-42.

6 HİSAR, age. s. 42.

7 HİSAR, age. s. 44-45.

8 TAMTÜRK, Nejat, Açıklamalı Yahya Kemal Antolojisi, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1972, s. 45.

9 BANARLI, age. s. 1176.

EZANSIZ SEMTLER¹

Kendi kendime diyorum ki; Şişli, Kadıköy, Moda gibi semtlerde doğan büyüyen oynayan² Türk çocukları milliyetlerinden tam bir derecede nasib alabiliyorlar mı? O semtlerde ki minareler görülmez ezanlar işitilmez, Ramazan ve kandil günleri hissedilmez. Çocuklar müslümanlığın çocukluk rü'yâsını nasıl görürler?

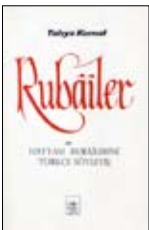
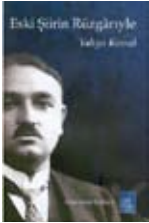
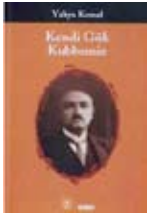
İşte bu rü'yâ, çocukluk dediğimiz bu Müslüman rü'yâsıdır ki bizi henüz bir millet hâlinde tutuyor. Bu günkü Türk babaları havası ve toprağı Müslümanlık rü'yâsı ile dolu semtlerde doğdular, doğarken kulaklarına ezan okundu, evlerinin odalarında namaza durmuş ihtiyar nineler gördüler, mübâek günlerin akşamları bir minderin köşesinden okunan Kur'an'ın sesini işittiler; bir raf üzerinde duran Kitâbullâh'ı indirdiler, küçücük elleriyle açtılar, gül-yağı gibi bir rûh olan sarı sahifelerini kokladılar. İlk ders olarak besmeleyi öğrendiler; kandil günlerinin kandilleri yanarken, ramazanların, bayramların topları atılırken sevindiler. Bayram namazlarına babalarının yanlarında gittiler, câmiler içinde şafak sökerken Tekbîr'leri dinlediler, dinin böyle bir merhalesinden geçtiler hayâta girdiler. Türk oldular.

Bugünün çocukları büyük bir ekseriyetle yine Müslüman semtlerde doğuyorlar, büyüyorlar, eskisi kadar derin bir tahassüs ile değilse bile yine Müslümanlığı hissediyorlar. Fakat fazla medenileşen üst tabakanın çocukları ezansız yeni semtlerde alafranga terbiye ile yetişirken Türk çocukluğunun en güzel rü'yâsını göremiyorlar. Bu çocukları sütü çok temiz hilkatleri çok metin

olmalı ki ileride alafranga hayat Türklüğü büsbütün sardıktan sonra milliyetlerine bağlı kalabilsinler, yoksa ne muhit ne yeni yaşayış, ne semt, hiçbir şey bu yavrulara Türklüğü hissettiremez.

Bugünün çocukları büyük bir ekseriyetle yine müslüman semtlerde doğuyorlar, büyüyorlar, eskisi kadar derin bir tahassüs ile değilse bile yine müslümanlığı hissediyorlar. Fakat fazla medenileşen üst tabakanın çocukları ezansız yeni semtlerde alafranga terbiye ile yetişirken Türk çocukluğunun en güzel rü'yâsını göremiyorlar. Bu çocukları sütü çok temiz hilkatleri çok metin olmalı ki ileride alafranga hayat Türklüğü büsbütün sardıktan sonra milliyetlerine bağlı kalabilsinler, yoksa ne muhit ne yeni yaşayış, ne semt, hiçbir şey bu yavrulara Türklüğü hissettiremez.

Ah! Büyük cedlerimiz! Onlar da Galata, Beyoğlu gibi frenk semtlerinde yerleşirdi, fakat yerleştikleri mahallede müslümanhğin nuru belirir, beş vakitte ezan işitilir. asmalı minare, gölgesi mescid peydâ olur; sokak köşesinde bir türbenin kandili uyanır, hâsılı o toprağın o köşesi imâna gelirdi; Beyoğlu'nu ve Galata'yı saran yeni yapıların yığını arasında o mescidlerden, o türbelerden bir ikisi kaldı da gördük ki cedlerimiz o kefare frenk mahallelerinin toprağına böyle nüfuz ederlerdi. Biz bugünün Türkleri bilâkis Şişli, Nişantaşı, Kadıköy, Moda gibi küçücük bir şehri andıran yerlere yerleştik, fakat o yerler müslüman rûhundan ârî, çorak ve kurudur. Bir Üsküdar'a bakınız bir de Kadıköyü'ne.

Üsküdar'ın yanında Kadıköy Tatavla'yı³ andırır. Eski Türklerin rûhları ile yeni Türklerin rûhları arasındaki farkı anlamak isterseniz bu son asırda peydâ olan semtlerle İstanbul içlerini mukayese ediniz. Medenileştikçe müslümanlıktan çıktığımızı tabii ve hoş gören eblehler uzağı değil Balkan Devletleri'nin şehirlerine kadar gitsinler. Görürler ki baştan başa yenileşen o şehirlerin her tarafında çan kuleleri yükselir, pazar ve yortu günleri çan sesleri işitilir. Manzara halkın dînini ve milliyetini hatırlatır. O şehirler bizim yeni semtlerimiz gibi milli rûhtan âri değildirler. Artık Türk milletinin ruhu bir râyiha gibi uçtu mu? Hayır büyük kütlede yine o rûh var fakat biz son nesil bir sürü gibi, büyük kaafileden uzaklaştık, kaybolduk, fakat daha uzağı gitmiyeceğiz, döneceğiz, tekrar büyük kaafiyle iltihâk edeceğiz, yeni tarzda yaşayışla cedlerimizin diyânetini mezcedip, bizi bu çoraklıktan, bu karanlıktan, bu ufûnetten kurtaracak mürşidler, şâirler, edibler, hatibler, yetişmedi fakat gaayet tabii bir revişle büyük kaafiyle kendi kendimize döneceğiz.

Dinsizliğin kayıtsızlığın aksülâmeli başladı bile. Çocukluktan beri diyânet yolundan ayrılmamış olan kardeşlerimiz bizim gibi rücû hislerini itirâf edenlere henüz inanmıyorlar. Onlara tamâmiyle ilticâ edeceğimiz zaman da bizi birden tanımayacaklar. Çünkü onlardan çok ayrı çok uzak düştük.

Dört sene evvel Büyüka'da oturuyordum, bayramda bayram namazına gitmeğe niyetlendim, fakat frenk hayâtının gecesinde sabah namazına kalkılır mı? Sabah erken uyanamamak korkusu ile o gece hiç uyumadım. Vakit gelince abdest aldım, Büyüka'dnm mahalle içindeki sâkit yollarından kendi başıma câmie doğru gittim. Vâiz kürsüde va'zediyordu. Ben kapıdan girince bütün cemâatin gözleri bana çevrildi. Beni daha doğrusu bizim nesilden benim gibi birini, câmide gördüklerine şaşıyorlardı.

Orada o saatte toplanan ümmet-i

Muhammed, içine bir yabancıнын geldiğini zannediyordu. Ben içim hüznüle dolu yavaş yavaş gittim. Va'zı diz çöküp dinliyen iki hamalın arasına oturdum. Kardeşlerim müslümanlar bütün cemâatin arasında yalnız benim vücûdumu hissediyorlardı. Ben de onların bu nazarlarını hissediyordum. Vazdan sonra namazda ve hutbede onların içine karışıp Muhammed sesi kulağıma geldiği zaman gözlerim yaşla doldu. Onlarla kendimi yek-dil, yek-vücûd olarak gördüm. O sabah o müslümanlığa az âşinâ Büyüka'danın o küçücük câmii içinde, şafakta aynı milletin rûhlu bir cemâati idik. Namazdan çıkarken, kapıda âyandan Reşid Akif Paşa durdu. Bayramlaşmayı unutarak elimi tuttu: "Bu bayram namazında iki defâ meş'ûdum hamdolsun sizlerden birini kendi başına câmie gelmiş gördüm! Berhudâr ol oğlum, gözlerimi kapamadan evvel bunu görmek beni müteselli etti!" dedi.

Hem geldiğimi hem de bayramımı tebriketti. Yanındaki eski adamlar da onun gibi tebrikettiler. Bu basit hâdiseden pek samîmi olarak mahzuzdular. O sabah gönlüm her zamandan fazla açtı.

*

Biz ki minâreler ve ağaçlar arasında ezan seslerini işiterek büyüdük. O mübârek muhitten çok sonra ayrıldık, biz böyle bir sabah namazında anne millete tekrar dönebiliriz. Fakat minâresiz ve ezansız semtlerde doğan, frenk terbiyesiyle yetişen Türk çocukları dönecekleri yeri hatırlıyamıyacaklar!⁴

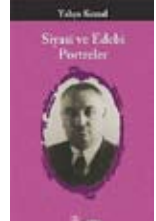
DİPNOTLAR:

1- Yahya Kemal, Azîz İstanbul, Yahya Kemal Külliyyatı: 2, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları (5. Baskı), İstanbul, 1992, s. 121-124.

2- Yazının imlâsında kaynak kitaba uyulmuştur.

3- Tatavla: Bugünkü Kurtuluş'un eski adı (Kitabın dipnotu).

4- Bu yazı ilk defa 23 Nisan 1922 de Tevhîd-i Efkar Gazetesi'nde neşrolunmuştur (Kitabın dipnotu).

Yahya Kemal'den Nükteler

ALİŞVERİŞ

Yahya Kemal'in kilosu yerindedir. Tarih merakı dersenez, o cüsseyle bile dolaşmaktan çekinmeyeceği kadar köklü. Yine böyle tarihten izler taşıyan sapa köşeleri dolaştığı bir gün soluk soluğa kalır. Kan ter içinde, önüne çıkan bir dükkânın kapısı dibindeki irice bir taşa çöker.

Dükkân sahibi, o dolaylarda kolay rastlanmayacak bu kalantor beyi görünce hemen dışarı çıkıp sorar:

- Bir şey mi alacaktınız beyefendi?

Yahya Kemal, adamı ürkütmemek için, incelikle gülümser:

- Evet, izin verirseniz biraz soluk alacağım!..¹

YAŞANACAK YER

Edebiyatçıların toplanıp söyleşide bulunduğu bir akşam, söz dönüp dolaşıp İsmail Habip'in o günlerde Cumhuriyet gazetesinde yayımlanmakta olan "Yurttan Yazılar" adlı dizisine gelir.

Yahya Kemal, hemen bir açıklama yapar:

- Birkaç güne kadar İzmir'e gitmem gerekiyor.

Çevresindekiler merakla sorar:

- Aman üstad, bu sıcaklarda İzmir'e gitmek de nereden çıktı?

Yahya Kemal, önce soruyu ce-

vaplar:

- İsmail Habip İzmir'in sözünü etmeden gidip bir göreyim.

Sonra Faruk Nafiz'e dönüp ekler:

- Ne yapıp yapıp İsmail Habip'e Bursa ile İstanbul'dan söz açtırmayalım, yoksa yaşanacak yer kalmaz.²

ONLARI OKUSANA

Şair Celâl Sahir, bir toplulukta şiirlerini okuyormuş. Ünlü Fransız şairi Paul Verlaine'in bir şiirini andığı iki mısrasını da okumuş:

Mon rev familya, sevgili bir şiiri Verlen'in,

Vardır benim de böyle mükemmel şiirlerim!

Dinleyenler arasında bulunan Yahya Kemal Celâl Sahir'e seslenmiş:

- Öyle şiirlerin varsa onları okusana... İki saattir niye bunları dinletiyorsun?³

DİPNOTLAR:

1 Kemal ÖZER, Yergi, Nükte ve Fıkralarıyla Yahya Kemal, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1984, s. 46.

2 Age., s. 26.

3 Age., s. 24.

